

Lunds Universitet
Teologiska Institutionen
Kyrko- och Samfundsvetenskap
Examensarbete KRE 002
Handledare: prof Sven-Åke Selander
teol lic Christer Pahlmblad
Opponent: t f prof Anders Jarlert



Eva Spångberg

”förkunnare i trä”



Calle Jensen
23 januari 1996
sal 215, kl 14.15

Summary in English

The purpose of this dissertation is to study Eva Spångberg as "preacher in Wood". The wooden sculpturing that is being dealt with in this essay, is only one of several activities that Spångberg devotes herself to.

This dissertation tries to answer the following questions:

- 1 What are Spångberg's intentions with her sculpturing in wood?
- 2 In which ways have parishes of the Swedish Church utilized Spångberg's sculptures?
- 3 What are the connections between the intentions of Spångberg and what the parishes have ordered?

The material that I've been working on is mainly the writings and videotapes of Spångberg, articles from papers and periodicals, and interviews. To obtain information about how the Swedish Church has made use of Spångberg's sculptures I've made a survey, in which I, among other things, asked about the motifs, which decided what they were going to be like and how the sculptures have been modelled.

The first of a total of five chapters describes the background and the purpose of the dissertation. Furthermore, the problem is posed, the method of work and the material is accounted for, and an outline is set up.

The second chapter contains a biography of Spångberg, her personality and goals.

The third chapter deals with Spångberg's intentions and thoughts about her work. She wants to be a preacher who spreads the gospel of Jesus. The wooden sculptures are means of her preaching, though she says that they need a supplementary sermon, possibly delivered by herself. Spångberg wants her sculptures to be more than just a reminder of a historical happening.

Chapter four deals with the outcome of the survey in which 128 sculptures have been treated. The most common motifs are different kinds of crosses. Often the orderer decides the motif and several of the sculptures serve a function in the parish.

The last chapter consists of an analysis and a conclusion of the first four chapters. It is about the relation between Spångberg and the orders. The analysis shows that there is a tension between different views of her works. The wooden sculptures are sometimes connected with Spångberg and her framework of interpretations. In other situations they might be completely separated from this framework, i.e. they have a life of their own.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	1
1.3 Problem	1
1.4 Metod och material	1
1.5 Disposition	3
2 Bakgrundsteckning	4
2.1 Sjuttiotvå års livserfarenhet	4
2.2 Spångbergs personlighet och livsstil	8
2.3 Målsättningar och målgrupper	10
2.4 Träskulpterandet -en av många verksamheter	10
2.5 Sammanfattning	11
3 Spångbergs intention och tankar kring verksamheten	13
3.1 Förkunnare och inte konstnär	13
3.2 Budskapet	14
-Innehåll	14
-Förmedling	15
-Tolkning	16
3.3 Bildens funktion	16
3.4 Motivvalet	18
3.5 Utformningen	20
3.6 Spångbergs tankar kring några motiv och utformningar	21
-Processionskors och Övriga kors	22
-Jesusmotiv	23
-Mariamotiv	24
-Julkrubbor	25
-Övriga motiv	26
3.7 Sammanfattning	26

4 Redovisning och tolkning av enkätaterialet	28
4.1 Skulpturernas motiv, införskaffningsår, utformning och placering	28
-Processionskors	28
-Övriga kors	29
-Jesusmotiv	30
-Mariamotiv	31
-Julkrubbor	32
-Övriga motiv	33
4.2 Konstnärens medverkan vid valet av motiv	34
4.3 Initiativtagare och finansiärer	35
4.4 Skulpturernas funktion i församlingsarbetet	35
4.5 Skulpturernas spridning	36
4.6 Sammanfattning	36
5 Förhållandet mellan Spångberg och beställarna - analys och syntes	38
5.1 Spångbergs förhållande till beställarna och beställningarna	38
5.2 Beställarnas förhållande till Spångberg och hennes verksamhet	40
5.3 Några motiv i spänningsfältet mellan Spångberg och beställarna	42
5.4 Träskulpturerna som kommunikation	44
5.5 Sammanfattning	47
6 Sammanfattning	48
Käll- och litteraturförteckning	49
Bilaga 1	-Enkät
Bilaga 2	-Pressmeddelande från SKS
Bilaga 3	-Karta över Växjö stift
Bilaga 4	-Tankar kring triumfkrucifixet
Bilaga 5	-Till besökare på Björkelund
Bilaga 6	-Bildmaterial

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Eva Spångberg är ett namn som en del känner igen. Flera har sett någon skulptur som hon har gjort, andra har hört något föredrag av henne och en del har sett henne på TV. Man kan möta hennes namn i olika sammanhang eftersom hon är aktivt engagerad i många olika verksamheter.

Spångberg presenteras ibland som "förkunnare i trä", även hon själv använder uttrycket. Flera artikelförfattare har uppmärksammat uttrycket och det används ofta i reportage om henne, t ex står det med stor text i en tidskrift: "Vill vara en förkunnare i trä".¹ I slutet av artikeln som handlar om Spångberg skriver författaren: "Att forma sina tankar i trä och dela med sig av livets lärdomar och andliga insikter är hennes heliga kallelse."²

Uttrycket har även väckt mitt intresse och jag har undrat vad som döljer sig bakom titeln "förkunnare i trä". De första studierna har visat att uttrycket antagligen omfattar ganska mycket. Dessutom har det troligen samband med fler av hennes olika verksamhetsformer. För att arbetet ska kunna hållas inom ett examensarbets ramar, kommer det i huvudsak att begränsas till träskulpterandet. De övriga verksamheterna berörs enbart när de har någon betydelse för träskulpterandet och dess sammanhang.

1.2 Syfte

Syftet är att studera Eva Spångberg som "förkunnare i trä".

1.3 Problem

De frågeställningar som uppsatsen ska försöka besvara är:

- 1 Vilka är Spångbergs intentioner med att skulptera i trä?
- 2 Hur har Svenska kyrkans församlingar använt sig av Spångbergs träskulpterande?
- 3 Vilka förhållanden finns mellan Spångbergs intentioner och församlingarnas beställningar?

1.4 Metod och material

Spångberg har gett ut en del skrifter, videofilmer, m m på förlaget Åsnan. På flera ställen i detta material berättar hon om sig själv och sin bakgrund. Det finns även material som andra har producerat om henne, t ex tidnings- och tidskriftsartiklar.

Minst två personer har tidigare skrivit uppsats om henne. Gunvor Jonsson har författat en uppsats som handlar om Spångbergs andliga utveckling. Den andra uppsatsen har Anna-Lisa Hanski gjort och lagt fram på ett seminarium. Uppsatsen handlar till största delen om Spångbergs reflektioner kring bildkonsten, men uppsatsen saknar komplett notapparat och därför hänvisas det inte till den mer än nödvändigt, d v s enbart vid ett tillfälle.

Det har varit svårt att finna relevant skrivet material kring Spångberg och hennes verksamhet. För att kunna lösa uppsatsens problem har det därför varit nödvändigt

¹ Petersson 1992, s 4

² Petersson 1992, s 5

att göra en enkätundersökning och några intervjuer.

Syftet med enkätundersökningen var för det *första* att söka uppgifter om träskulpturernas motiv och utformning, var dessa är placerade och när de har införskaffats. För det *andra* att ta reda på vem/vilka som bestämt motivet, vem/vilka som tagit initiativet till beställningen av skulpturen och vem/vilka som bekostat den. För det *tredje* att ta reda på om skulpturen används i församlingsarbetet. Åtta frågor kring detta formulerades och en enkät konstruerades, (se bilaga 1).

För att begränsa inventeringsområdet valdes Svenska kyrkans lokaler i Växjö stift. Enkäten sändes i mitten av september 1995 till respektive kyrkoherde i stiftets 104 pastorat. Enkäten sändes dessutom till stiftets två folkhögskolor och till dess två stiftsgårdar. Mottagarna uppmanades att återsända enkäten före 950929. De pastorat som inte sänt in enkäten till slutet av vecka 40, söktes via telefon eller fax.

Inventeringen gjordes för att vara ett hjälpmedel vid problemlösningen och dess primära uppgift var inte att åstadkomma en fullständig dokumentation.

I väntan på enkätsvaren besöktes Spångberg 950918. Vid besöket införskaffades en del av materialet, som sedan använts.

56 pastorat och 1 stiftsgård har redovisat någon träskulptur som tillverkats av Spångberg. 41 pastorat, 1 stiftsgård och 1 folkhögskola har meddelat att de inte har någon sådan. Det är således en svarsfrekvens på 93%. Represetanter för Söderåkra, Vissefjärda och Södra Sandsjö pastorat har uppgett per telefon att de antagligen har någon skulptur, men de har fortfarande inte bekräftat uppgiften. En representant för Lekeryds pastorat har meddelat att det inte finns tid att svara på enkäten. Karlslunda, Lessebo och Villstads pastorat, samt S:t Sigfrids folkhögskola har inte lämnat någon uppgift alls.

Enkätmaterialen bearbetades för hand enligt nedanstående metod och tolkningen är min egen.

1. Utsortering av de enkäter där fråga 1 hade besvarats med "Ja".

2. Sammanställning av:

- materialet i sex huvudkategorier (Processionskors, Övriga kors, Jesusmotiv, Mariamotiv, Julkrubbor och Övriga motiv)
- motiv, införskaffningsår, utformning och placering i respektive motivkategori
- initiativtagare och finansiärer
- skulpturernas funktion i församlingens liv
- skulpturernas spridning

3. Bearbetning av sammanställningen till en lämplig redovisningsform.

Parallellt med enkätinsamlingen och bearbetningen studerades tillgängligt material och 60 intervjufrågor konstruerades. Det tillgängliga materialet bestod av tidsskrifts- och tidningsartiklar, flera av Spångbergs skrifter och video, samt några av hennes egna anteckningar kring bildens funktion. En mera utförlig redovisningen av materialet finns i *Käll- och litteraturförteckning*.

Intervjufrågorna sändes till Spångberg fyra dagar innan första intervjun, som gjordes 951119. Materialet bearbetades och en uppföljande intervju gjordes 951122.

En annan intervju gjordes med Peter Bexell³ 951123. Syftet med denna intervju var att få veta mer om prästerna i de församlingar som beställt skulpturer. Det var främst uppgifter om prästernas relation till olika kyrkotraditioner som söktes.

Det insamlade materialet som nämnts ovan bearbetades, tolkades och sammanställdes därefter.

Först gjordes en bakgrundsteckning för att kunna överblicka bakgrunden till träskulpterandet och sätta in det i ett större sammanhang. Därefter gjordes en

³ Peter Bexell har under många år tjänstgjort som präst i Växjö stift och har god kännedom om flera av stiftets präster.

redovisning av Spångbergs intention och tankar kring verksamheten. När redovisningarna av kapitel 2 t o m 4 var klara, gjordes en analys och syntes av det redovisade materialet. Denna analys och syntes sammanställdes och redovisades därefter i ett eget kapitel.

1.5 Disposition

Uppsatsen disponeras så att det *första* av dess fem kapitel har en inledande karraktär.

Det *andra* kapitlet är en bakgrundsteckning som består av fyra huvudavsnitt och en sammanfattning.

I det *tredje* kapitlet redovisas Spångbergs intention, som bygger på en tolkning av hur hon ser på träskulpterandet. Kapitlet är indelat i sex huvudavsnitt, förutom sammanfattningen som kommer sist. Det första avsnittet tar upp hur Spångberg ser på sin egen roll som "förkunnare i trä". Det andra avsnittet behandlar några viktiga områden i Spångbergs verksamhet, nämligen budskapets innehåll, förmedling och tolkning. Det tredje avsnittet bygger mycket på hennes anteckningar kring hur hon ser på bildens funktion. Därefter följer ett avsnitt som tar upp hennes inställning till motivvalet. I det femte avsnittet studeras hennes inställning till utformningen av skulpturerna. Det sista avsnittet innan sammanfattningen har fem underrubriker. Dessa underavsnitt tar upp en del av hennes tankar kring budskapet hos några av motiven.

I det *fjärde* kapitlet redovisas och tolkas enkätmaterialen. Det första av dess huvudavsnitt har sex underrubriker. Varje underrubrik representerar en av de sex motivkategorierna. Därefter följer ytterligare fyra huvudavsnitt som redovisar vem som valt motiv, vem som tagit initiativet till beställningarna och finansierat skulpturerna, samt skulpturernas spridning och funktion i församlingsarbetet. Sist i avsnittet följer en sammanfattning.

Det *sista* kapitlet är en redovisning av författarens analys och syntes. Först redovisas tankarna om Spångbergs förhållanden till beställarna och beställningarna. I det andra avsnittet byts perspektivet och det handlar om beställarnas förhållande till Spångberg och hennes verksamhet. Det tredje avsnittet vinklas från båda perspektiven. Detta avsnitt handlar om tänkbara anledningar till motivval och utformning av träskulpturerna. Sista avsnittet innan sammanfattningen behandlar kommunikationen mellan Spångberg och beställarna. Där analyseras träskulpturerna dels i samband med Spångberg och hennes tolkningsramar, dels i situationer helt skilda från dessa tolkningsramar.

Sist i uppsatsen följer en sammanfattning av arbetet och därefter en käll- och litteraturförteckning.

2 Bakgrundsteckning

Det har skrivits en del artiklar om Spångberg och flera av dessa handlar till stor del om hennes bakgrund. En artikelförfattare förklarar att kunskapen om Spångbergs bakgrund underlättar förståelsen av hennes verksamhet och livsstil.¹

Kapitlet som följer är en bakgrundsteckning som sätter in Spångbergs träskulpterande i ett större sammanhang och visar på att verksamheten föregås av en lång historia. Först kommer ett avsnitt med en historisk översikt och därefter följer ett avsnitt om hennes personlighet och livsstil. Några av hennes egenskaper tas upp eftersom dessa kan ha betydelse för verksamheten i trä och budskapet hon vill förmedla.

Tredje avsnittet behandlar målgrupperna för Spångbergs verksamhet och några av hennes målsättningar med verksamheten i allmänhet. I det fjärde avsnittet redovisas några av de verksamheter Spångberg varit engagerad i. En sammanfattning avslutar detta kapitel.

Spångberg har levt ett innehållsrikt liv, vilket medför att materialet måste begränsas. Det finns inte utrymme att göra några längre utläggningar kring de olika händelserna, verksamheterna, traditionerna och personerna som träskulptören kommit i kontakt med. Den som vill studera bakgrunden mer djupgående hänvisas till Spångbergs egna skrifter och videofilmer, samt Jonssons uppsats.

2.1 Sjuttiotvå års livserfarenhet

I brukssamhället Gimo bodde f d kartriterskan Ruth och kamrern Bernhard Spångberg. I april 1923 blev de föräldrar till uppsatsens huvudperson *Eva Spångberg*.² Dottern visste tidigt vad hon ville bli som vuxen, men vågade inte avslöja det när hon var barn. Många år senare skrev Spångberg:

Jag ville bli munk. En munk kunde för mig vara både man och kvinna. Det var en person som bara levde för Gud.³

Franciskus var hennes förebild. Hon växte inte upp i något religiöst hem, men berättelsen om Franciskus fick hon höra redan som barn och den kom att påverka hennes livsstil.⁴

Spångberg började folkskolan 1930.⁵ Sju år senare konfirmerades hon i Skåft-hammars kyrka, men konfirmationstiden gav henne inte någon andlig behållning.⁶ Däremot hade relationen med en kvinna som ofta var intagen på Ulleråkers mentalsjukhus fått betyda något. Relationen hade påverkat Spångbergs förhållande till Jesus, men även relationen till föraktade människor.

Efter konfirmationen flyttade Spångberg med föräldrarna till Gävle. Hon gick först realskolan och sedan gymnasiet. Den senare skolperioden upplevdes av henne som mycket svår. Hon mötte bl a motstånd från en lärare när hon försökte uttrycka sin tro i uppsatserna. I skriften *Jag - en åsna* berättar Spångberg bl a om kampen under gymnasietiden.

I Gävle började Spångberg gå på gudstjänster tillsammans med sin mormor och snart följde även hennes mor och far med. Hon hade en stark gudslängtan och sökte Gud bl a i gudstjänsterna, scoutrörelsen, Röda korset och Kyrkans ungdoms-

¹ Andersson1992, s 6

² Alpin 1993, s 28f

³ Spångberg 1993 a, s 3; Alpin 1993, s 29

⁴ Jepsen 1993, s 6

⁵ Spångberg 1993 a, s 3; Alpin 1993, s 29

⁶ Jonsson 1994, s 5

förbund, men fann inte tillräckligt mycket gudsgemenskap.⁷ Hon besökte även EFS och SMF men där skrämde hon av människornas bemötande.⁸

I skriften *70 år med Jesus* berättar Spångberg om sin gymnasielärare Hjalmar Sundén och den betydelse han haft för henne. Det var även han som påverkade hennes köp av boken *Om Kristi efterföljelse* av Thomas à Kempis. Den boken liksom altartavlan⁹ i Skåfthammars kyrka blev några av hennes följeslagare i livet. Hon berättar att denna altartavla blev en mönsterbild för hennes liv. Intresset för de religiösa motiven visade sig tidigt. Ett exempel var när hon gjorde bilder av Kristus i konsten som enskilt arbete under gymnasiet.¹⁰

Efter gymnasiet började Spångberg utbilda sig till sjuksköterska, men fullföljde inte utbildningen. Anledningen var att hon drabbades av polio. Situationen och dess följder återberättas både i en del av hennes eget utgivna material och i de flesta reportage om henne. Under den långa behandlingen som följde passade hon på att aktivera sig med olika sysslor. Hon tog körkort, besökte universitetet och lyssnade på föreläsningar, tog hand om alkoholister, var tidningsbud m m.¹¹

Spångberg deltog i Helge Ljungbergs undervisning vid universitetet i Uppsala och hon skrev även en uppsats för honom. Hennes studier resulterade så småningom i en fil kand-examen. Hon examinerades i religionshistoria med religionspsykologi av Geo Widengren, i praktisk filosofi av Ingemar Hedenius och i psykologi av Anderberg.¹²

Efter avklarad examen erbjöds Spångberg psykiatriutbildning i USA men avstod från detta, eftersom hon tänkte "leva för Kristus i hans kyrka".¹³

En stor händelse i Spångbergs konstnärliga utveckling inträffade för ett halvt sekel sedan. Tidigare hade hon främst ägnat sig åt teckning men 1945 försökte hon göra ett krucifix i trä. Fem år senare började hon på en utbildning i den västtyska statliga snidarskolan.¹⁴

Hennes begåvning hade upptäckts av en katolsk präst och det var han som hjälpte henne att komma till skolan i Oberammergau. Under utbildningen lärde hon sig grunderna för träsnidandet.¹⁵

Spångberg deltog i den Romersk-katolska kyrkans gudstjänster under sin vistelse i Sydtyskland.¹⁶ Hon hade även kontakt med munkarna som tillhörde klostret i Ettal.¹⁷

I Sverige kom Spångberg också i kontakt med olika kyrkliga traditioner. I Uppsala domkyrka deltog hon i tidebönerna och inom EFS/SESG sammanhang deltog hon i en bibelstudiegrupp. Spångberg räknades dock som högkyrklig.

⁷ Spångberg 1991 b, s 29, 32ff

⁸ Jonsson 1994, s 6

⁹ Se Stenberg 1976, s 14 - altartavlan är en kopia av altarbilden "Kommen till mig", som finns i Hörups kyrka i Skåne. Originalet är gjort av den danske målaren Carl Henrik Bloch (1834-1890). Kopian kom till kyrkan 1887 och är gjord av Elisabet Warling; jfr bilaga 6, bild 7

¹⁰ Spångberg 1993 a, s 2, 4f; angående Sundén, jfr Spångberg 1991 b, s 41

¹¹ Spångberg 1991 b, s 38; jfr t ex *Jul med Eva Spångberg* (videofilm); Nilsson 1993, s 6; Petersson 1992, s 3; Niskanen 1993, s 7; Alpin 1993, s 29; Söderberg 1992, s 5; Andersson 1992, s 6; Grahn 1994, s 26, Strandberg 1995, s 12, 14

¹² Jonsson 1994, s 8f - uppgiften om Anderbergs förnamn saknas i uppsatsen; jfr Spångberg 1991 b, s 39f

¹³ Spångberg 1991 b, s 42f

¹⁴ Niskanen 1993, s 7

¹⁵ Alpin 1993, s 28f; jfr Spångberg 1991 b, s 43f; Jepsson 1993, s 6; Strandberg 1995, s 14 - observera artikelförfattarens uppgift att bildhuggarskolan var i Österrike, vilket skiljer sig från de andras uppgifter.

¹⁶ Intervju 19/11-95

¹⁷ Jonsson 1994, s 9

Två av de personer som kom att påverka hennes bibelsyn och bibeltolkningen var Gustaf Adolf Danell och Harald Riesenfeld. En annan man lärde henne mycket om liturgin och hans namn var Eric Segelberg.

Hon fann så småningom likheter mellan den liturgiskt förnyade högmässan som studenterna i Uppsala firade och en fornkyrklig form av mässa som engelsmannen Gregory Dix demonstrerade. Den fornkyrkliga formen av mässa tilltalade henne.¹⁸

Spångberg saknade dock ett språk i kyrkan som talade till arbetarna. Under en period tog hon anställning på en cykelfabrik. Där delade hon arbetarnas vardag och försökte komma i kontakt med dem.¹⁹

Ganska snart efter att Spångberg återvänt till Uppsala från Oberammergau fick hon ett viktigt uppdrag. Det var Per-Olof Sjögren som bad henne göra ett krucifix till Guldhedskyrkan i Göteborg. Bildhuggaren insåg att hennes vindsrum i Uppsala var för litet som verkstad och då följde hon ett tips från en vän. Spångberg åkte till ett tomt torp i Småland och där förverkligades krucifixet.

Kristus framställdes som Konungen. Motivet uppskattades dock inte av alla. Församlingsborna var inte vana att se ett krucifix utformat på detta sätt och det resulterade i olika reaktioner.²⁰ Spångberg berättar att hon bestämde sig för att inte göra fler krucifix, men sedan tillägger hon:

Den föresatsen kunde jag inte hålla. Jag höll den några år, men sen gick det inte, för "lytet" att inte kunna säga nej var starkare än min föresats.²¹

1951 gjorde Spångberg sin första julkrubba och den var till Vrigstads kyrka. En person framförde sin kritik mot den bildhuggarstil hon använt sig av. Kritiken medförde att hon brände upp alla krubbbfigurerna och gjorde nya med en annan utformning.²²

I samband med att Spångberg flyttade till Småland kom hon i kontakt med *Hjelmserydsstiftelsen* och dess föreståndare Ingvar Hector.²³ Han var en person som kom att betyda mycket för henne. Enligt Spångberg har Hector genom sitt positiva sätt uppmuntrat henne att våga satsa på sin verksamhet.²⁴

Tio år senare, 1961 dog hennes far och hon flyttade tillsammans med sin mor till Växjö. Mångsysslaren Spångberg fick en lärartjänst på flickskolan och hade den till 1968. Hennes senildementa mor behövde allt mer vård vilket föranledde henne att sluta tjänsten.

Under Växjöperioden samarbetade hon bl a med Gustaf Adolf Danell och Jan Redin. Danell tjänstgjorde som domprost och Spångberg illustrerade agendorna till domkyrkan. Redin fick hjälp med tidskriften *Rundbrev om Kyrklig Förnyelse*, både när det gällde illustrationer och text. Spångberg konstaterade att högkyrkligheten i Småland var annorlunda än högkyrkligheten i Uppsala.

Spångberg kom även i kontakt med *Biblicum*, en bibelforskningsrörelse i Uppsala. Kontakten kan ha förmedlats genom Danell som samarbetade en tid med en av *Biblicums* ledare.²⁵

I slutet av 50-talet var Spångberg med och bildade den högkyrkliga sammanlutningen *Sorores Sancti Sigfridi*. Hon var dess ledare från starten och en bra bit

¹⁸ Jonsson 1994, s 10ff

¹⁹ Jonsson 1994, s 12; jfr Spångberg 1993 a, s 7f

²⁰ Spångberg 1991 b, s 47ff

²¹ Spångberg 1991 b, s 45ff

²² Intervju 19/11-95

²³ Jonsson 1994, s 13

²⁴ Intervju 19/11-95

²⁵ Jonsson 1994, s 13, 15f

in på 70-talet. Hon har senare lämnat den gemenskapen helt.²⁶

Spångberg utarbetade ett söndagsskolemateriale som gavs ut på bokförlaget *Pro Veritate* i Uppsala. Materialet gjordes i början av 70-talet och det var tänkt som ett alternativ till Verbums söndagsskolemateriale.

1975 återvände Spångberg till Hjälmserydstrakten och denna gången flyttade modern med henne.²⁷

Fyra år senare köpte Spångberg det torp där hon sedan dess varit bosatt.²⁸ Flera artikelförfattare berättar om alkoholisterna som hon hämtade hem till sig från parkerna i Växjö. De var till stor hjälp för henne, både när det gällde vården av hennes mor och uppbyggnaden av hennes gård *Björkelund*. Uppbyggnadsarbetet innebar bl a att samlingsalen *Arken* och tempelområdet i parken förverkligades, samt att torpet renoverades.²⁹

Under 80-talet kom Spångberg i kontakt med kyrkoherde Håkan Sunnliden som tjänstgjorde i Hjälmseryd. Genom honom kom hon även i kontakt med en karismatisk väckelse inom Svenska kyrkan. I det sammanhanget upptäckte hon fler sidor av det kristna livet, och det har fått betyda mycket för henne.³⁰

När modern dog 1984 lämnades dottern inte ensam. Antalet personer som kom till Björkelund ökade efterhand och snart blev samlingslokalen Arken för liten. En ny samlingshall byggdes 1992 och den fick namnet *Åsnelund*.³¹ År 1993 kom över 20 000 personer och besökte hennes gård.³²

Parallellt med verksamheten i G:a Hjälmseryd har Spångberg åkt runt i landet och hållit föredrag, berättat om skulpturerna, m m.³³ Spångberg har dessutom medverkat i både radio och TV.³⁴

Hon har medverkat i olika kyrkliga traditioner och fungerat som en brobyggare mellan kyrkorna. Det har inte enbart varit aktiva kristna inom olika kyrkor som hon kommit i kontakt med. Till Björkelund har även kommit helt sekulariserade människor på besök.³⁵

I skriften *I dina händer* berättar hon om sin medverkan i anslutning till ett kyrkomöte³⁶ och i tidningen *Budbäraren* står det: "... hon konstaterar också att ibland är det skönt att få prata till en tvättäkta pingstförsamling."³⁷ Hon höll föredrag på ett sommarmöte som den karismatiskt inriktade OAS-rörelsen arrangerade 1994.³⁸ Spångberg delar inte allt som Svenska kyrkan står för, men hon vill

²⁶ Intervju 19/11-95 - i intervjun uppger hon att sammanslutningen bildades i slutet av 60-talet, men slutet av 50-talet är troligare; jfr Jonsson 1994, s 16, "1959"; Redin 1975, s126ff - i samband med att Redin redogör för den prästerliga grenen *Sodalitium Sancti Sigfridi*, nämner han också *Sorores Sancti Sigfridi*. Han uppger dock enbart tillblivelseåret för den förstnämnda (1947).

²⁷ Jonsson 1994, s 16f - förlaget är ej angivet i Jonssons uppsats, däremot i söndagsskolematerialet.

²⁸ Jepsson 1993, s 6

²⁹ Andersson 1992, s 7; jfr Niskanen 1993, s 7; Alpin 1993, s 30; m fl

³⁰ Jonsson 1994, s 18; jfr Spångberg 1990 a, s 5

³¹ Andersson 1992, s 7 - årtalet 1992 framgår av sammanhanget och bekräftas av Jonsson 1994, s 19; jfr Strandberg 1995, s 14 - författaren har skrivit *Åsnelund* men syftar troligen på *Björkelund*.

³² Jepsson 1993, s 7

³³ Intervju 19/11-95

³⁴ Hanski 1994, s 3

³⁵ Alpin 1993, s 30

³⁶ Spångberg 1992 a, s 13

³⁷ Andersson 1992, s 7

³⁸ Jonsson 1994, s 18 - i texten står det 1944, men sommarmötet har troligen varit 1994.

ändå fortsätta med att tillhöra denna kyrka som hon döpts in i.³⁹

En del personer som haft stor betydelse för Spångberg har nämnts ovan, men det finns fler t ex Martin Lönnebo, Bo Giertz och Bror Hjort. På senare år har hon även kommit i kontakt med Peter Halldorf.⁴⁰

Spångberg har bl a tilldelats två kulturpris under 1993, ett av Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund och ett annat av Sveriges Kyrkliga Studieförbund (SKS).⁴¹ De förstnämnda skriver att hon har tilldelats det "... för sitt åskådliggörande av den kristna tron genom snidande i trä".⁴² Beträffande SKS motivering, se bilaga 2.

2.2 Spångbergs personlighet och livsstil

Syftet med detta avsnitt är att belysa hur några andra människor har uppfattat och beskrivit Spångberg.

Eva Spångberg hör till den kategori människor man blir imponerad av. Som en "Smålands Moder Teresa", fast i en något yngre upplaga, utstrålar hon medmänsklighet och gästvänlighet.

En utgivande personlighet är hon ... Eva kan sin bibel och med känsla för vad som passar i olika sammanhang bryter hon ner många fördomar och vinner åtskilliga anhängare för den kristna saken.

Därtill är hon en sann människovän, god pedagog och uthållig i uppgiften.⁴³ Författaren formulerar i artikeln några av sina intryck och sparar inte på komplikationerna.

Senior Postens reporter berättar om den generositet och värme som han upplevde hos Spångberg. Han beskriver henne dessutom som "... fullständigt avstressad, fräsch, med glittrande ögon och antydning till ett litet leende i mungipan."⁴⁴

Hennes förmåga "... att förena ett naivt bildspråk med djup innerlighet och frisk realism ..." är något av det som bidragit till att hon tilldelades SKS kulturpris 1993, (se föregående avsnitt och bilaga 2).⁴⁵

I en artikel som publicerats i tidningen *Värnamo Nyheter* tas några andra sidor av Spångbergs personlighet upp. Där berättas det om hennes svaghet att aldrig kunna säga *nej* och den trötthet det kan medföra. I artikeln får Spångberg själv ge uttryck för några av sina sidor och hon citeras med följande ord:

Jag är lika envis och målmedveten som en åsna.⁴⁶

Hennes personlighet väcker reaktioner och det är hon medveten om. Spångberg anses av somliga vara en människa som går sin egen väg. Spångberg själv påstår att folk som skrattar åt henne inte påverkar inriktningen. Hon fortsätter ändå göra det hon själv anser vara rätt.⁴⁷

Spångberg döljer inte att hon tidigare upplevt sig som både blyg och rädd, men

³⁹ Intervju 19/11-95; jfr Jonsson 1994, s 19 - "Hon har lämnat alla bindningar bakom sig och vill stå fullständigt fri från sådana. Men nyfikenheten på vad som händer i församling, kyrka och kristenhet finns fortfarande kvar."

⁴⁰ Intervju 19/11-95

⁴¹ Jepsson 1993, s 6

⁴² Uppgiften är hämtad från ett dokument som Spångberg förmedlat. Hon påstår att detta dokument är en skriftlig motivering av kulturpriset som Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund tilldelade henne 1993.

⁴³ Petersson 1992, s 2, 5

⁴⁴ Nilsson 1993, s 6

⁴⁵ Jepsson 1993, s 6

⁴⁶ Niskanen 1993, s 7

⁴⁷ Strandberg 1995, s 14

hon berättar också hur detta har förbytt i tillförsikt och glädje.⁴⁸

Det har funnits en period då hon drog sig undan i ensamhet med en önskan om att enbart leva för Gud. En rädsla för att komma i centrum kombinerat med en önskan att slippa allt ont och orent var några anledningar till initiativet. Ensamheten blev dock inte som hon hade tänkt sig. I ensamheten upptäckte hon att relationer till andra människor var nödvändiga.⁴⁹ Hennes olika relationer kan vara intressanta att jämföra med andra människors prioriteringar av relationer.

Spångberg har inte bildat familj eftersom hon bestämt sig för att leva i celibat.⁵⁰ Det innebär dock inte att hon har saknat nära relationer. Ett alldeles speciellt förhållande har hon under två decennier haft till sin mor. Deras relation och det hon upplevde av att ha en senildement mor nämns ofta i intervjuer, skrifter, m m.⁵¹ Två av Spångbergs skrifter; *Brevet - Till Dig som är anhörig till en demenssjuk* och *Glasfönstret - om Ruth - Ett åldrande i senildemens*,⁵² samt videofilmen *Ruth* handlar till största delen om denna situation.

Det är inte enbart i förhållandet till sin mor som hon haft en speciell relation. Hon har en utmärkt förmåga att komma i kontakt med olika typer av människor. En av dessa kategorier är alkoholisterna. Spångbergs förmåga beror kanske till stor del på hennes livsfilosofi. Den innebär bl a att dela livsvillkor med människorna i sin närhet. I en artikel påstår Spångberg att hon inte har något privatliv.⁵³

Parallellt med personrelationerna har hon ett mycket nära förhållande till husdjuren och speciellt till åsnorna.⁵⁴ Hon berättar följande för en journalist:

-När mor var som mest illa därän kom en åsna till mitt hem och blev mitt stora stöd.⁵⁵

Spångberg, som gått igenom många svårigheter, menar att det finns rikedomar att hämta i djupet av det svåra. Det finns hos henne en övertygelse om att Gud har förberett hennes väg genom livet.⁵⁶

När hon berättar om gudsrelationen lyfter hon ofta fram Guds storhet och den egna oförmågan. Vi kan å ena sidan inte göra något av oss själva, men å andra sidan finns stora möjligheter tillsammans med Gud.⁵⁷

Guds utväljande av det som inget är tar Spångberg ofta upp, inte minst när hon talar om sig själv och sin egen bakgrund.⁵⁸ Hon berättar om Guds arbete med att forma människor. Spångberg förklarar processen med hjälp av en bild tagen från hennes eget skulpterande och arbete med trästockar.⁵⁹

Umgänget med Gud, bönen, bibelläsningen och efterföljelsen av Jesus är några sidor av gudsrelationen, som hon beskriver som viktiga för en människa.⁶⁰

48 Spångberg 1994 b, s 11f

49 Andersson 1992, s 6f; jfr Spångberg 1992 a, s 28f

50 Nilsson 1993, s 6

51 Spångberg 1990 a, s 23ff; Spångberg 1991 b, s 51ff; Spångberg 1995 b, s 10; Nilsson 1993, s 6f; Strandberg 1995, s 14; m fl

52 Skriften finns i engelskspråkig version översatt av Gordon Paget, se Spångberg 1991 c

53 Nilsson 1993, s 7

54 Jepsson 1993, s 7; jfr Spångberg 1991 b, s 1-25; *Jul med Eva Spångberg* (videofilm); m fl

55 Niskanen 1993, s 7

56 Nilsson 1993, s 6

57 Spångberg 1994 c, s 23f

58 Spångberg 1991 b, s 23; Spångberg 1992 b, s 5; Spångberg 1993 a, s 5; Spångberg 1994 b, s 18; Niskanen 1993, s 7; Strandberg 1995, s 14

59 Spångberg 1993 b, s 7ff; Spångberg 1994 b, s 18ff; Alpin 1993, s 30

60 Spångberg 1994 b, s 22ff

Detta avsnitt har tagit upp några sidor av Spångbergs personlighet och livsstil som kan vara bra att känna till inför det fortsatta studiet. Två citat belyser hur några artikelförfattare har uppfattat Spångbergs prioriteringar i livet.

Det går inte att ta miste på att den bibliska historien och Jesusgestalten är det viktigaste i Evas liv.⁶¹

... att få göra Guds vilja är viktigare än allt annat för Eva.⁶²

2.3 Målsättningar och målgrupper

Detta avsnitt behandlar vad Spångberg vill med sin *verksamhet* och till *vilka* hon riktar den.

Hon verkar vilja mycket och tar upp olika målsättningar i olika sammanhang. Man kan dock ana en viss grundläggande målsättning och följande ord av Spångberg får uttrycka den:

-Min stora längtan är att göra evangeliet levande och begripligt.⁶³

Spångberg menar att hon riktar sig till *alla människor* och inte till speciella kategorier.⁶⁴ Trots det går det att urskilja några grupper människor som hon speciellt satsat på. En sådan grupp är *de utslagna* (se avsnitten ovan). En annan grupp är *de som inte har så mycket utbildning* och därmed kan ha svårt att ta till sig den predikoform som förekommer idag. Hon ifrågasätter om kyrkan kan nå ut till "vanligt folk" och hon nöjer sig inte med att få dem till kyrkan. Spångberg vill få dem ett steg vidare, nämligen fram till Jesus.⁶⁵

I kyrkan trivs hon, men dess förkunnelsen får en hel del kritik. Spångberg vill gärna *påverka förkunnelsen* i hopp om att den ska tillfriskna.⁶⁶

De teoretiska svaren på människors existentiella frågor räcker inte enligt Spångberg. Hon vill att de dessa svar ska bli mer än teorier, de måste förankras i själva livet. Det är inte en lätt process men den är nödvändig och hon har själv erfarenhet av den.⁶⁷

Spångbergs verksamhet i G:a Hjälmseryd kallar hon *vägmission* och målsättningen formulerar hon med följande ord:

Jag vill göra Jesus känd och erkänd för vägens människor och alla andra som kommer inom hörhåll.⁶⁸

En fördjupning av innehållet i det Spångberg vill förmedla kommer i avsnittet *3.2 Budskapet*.

2.4 Träskulpterandet -en av många verksamheter

Tidigare i detta kapitel har några av Spångbergs verksamheter nämnts t ex omsorgen för de utslagna, "vägmissionen" och undervisningen.

Vid undervisningen har hon använt olika medel för att illustrera budskapet. Ett par exempel är *tempelmodellen* och *träskulpturerna*, men hon har även använt sina sk "rullgardinsserier", ett pedagogiskt medel som belyser relationen mellan

⁶¹ Nilsson 1993, s 6

⁶² Petersson 1992, s 4

⁶³ Petersson 1992, s 5; jfr Andersson 1992, s 6

⁶⁴ Intervju 19/11-95; jfr Alpin 1993, s 30

⁶⁵ Alpin 1993, s 29; jfr Spångberg 1993 a, s 8

⁶⁶ Intervju 19/11-95; jfr Spångberg 1994 c, s 20f, 24

⁶⁷ Spångberg 1993 a, s 8f

⁶⁸ Spångberg 1991 b, s 57

Gamla och Nya testamentet.⁶⁹

En annan verksamhet är hennes *utgivning av småskrifter och videofilmer*, vilket även ger en betydelsefull inkomst.⁷⁰ I en del av detta material och i berättelserna om skulpturerna på Björkelund, tar hon upp kristendomens samband med judendomen.⁷¹

Spångberg har medverkat med *artiklar och krönikor* i olika tidskrifter.⁷² En hel del tid har dessutom använts till *förbön*.⁷³

Hon har rest runt och hållit många *föredrag* inte minst över ämnet "förkunna i trä". I kontrast till föredragens alla ord planeras en ny form av verksamhet, inriktad på *mystik och meditation*. Vid meditationerna har hon tänkt sig använda *diabilder* av träskulpturerna, och en form av "ikoner", (se bilaga 6, bild 1). Det är inte några äkta ikonmålningar, utan målningar som hon själv gjort på trästycken.⁷⁴ Spångberg anses vara en skicklig tecknare, och det är troligtvis ett arv från modern.

Det finns en stor bredd på hennes konstnärliga skapande, och hon har arbetat i *andra material* än trä, t ex glas och metall. Det är dock trämaterial som väckt störst kärlek hos henne. Spångberg menar att trästycket kräver ett samarbete där hon ibland får ge vika för träets "vilja".⁷⁵ Vid "samarbetet" använder hon olika metoder och verktyg. Spångberg får därmed fram olika konststilar. Många skulpturer har gjorts med bildhuggarjárn och klubba, men på senare tid har hon även gjort skulpturer med motorsåg.⁷⁶

Spångberg är en mångsysslare som blivit känd inom flera områden. En artikelförfattare påstår dock att hon är mest känd för sina träskulpturer. Samma person har sökt efter vad som är gemensamt för Spångbergs verksamheter och kommit fram till att det är hennes "... *förkunnelse av det kristna budskapet*".⁷⁷

2.5 Sammanfattning

Under sjuttiofyra år har Spångberg hunnit få mycket livserfarenhet. En del erfarenheter delar hon med många människor medan andra är mer unika.

Sökandet efter en gudsgemenskap började tidigt och har tagit olika vägar under livets gång. Hon har varit engagerad i olika kyrkliga traditioner bl a högkyrkligheten. Två följeslagare genom livet har varit bilden på altartavlan i Skäftammars kyrka och Thomas à Kempis bok *Om Kristi efterföljelse*.

Livserfarenheten innehåller en hel del kamp och svårigheter. Hon hade det kämpigt under gymnasiet och den eftergymnasiala utbildningen till sjuksköterska fick avbrytas p g a sjukdom. Trots sjukdomen och dess konsekvenser satsade hon vidare inom andra områden. Spångberg tog en fil kand-examen, men avstod från en erbjuden utbildning inom psykiatrin. Hennes önskan var att leva för Kristus i hans kyrka.

Hon gick en utbildning inom bildhuggarkonsten och lärde sig träsnidandets grunder. Hennes skulpturer har fått en del kritik och ibland har hon reagerat starkt på den kritiken.

⁶⁹ Jonsson 1994, s 10, 15, 17

⁷⁰ Niskanen 1993, s 7; förlaget Åsnan har även gett ut vykort med avbildningar av Spångbergs träskulpturer.

⁷¹ Se t ex Spångberg 1990 b; Bilaga 5

⁷² Se t ex Spångberg 1994 d, s 12; Spångberg 1995 a, s 12; Spångberg 1995 b, s 10

⁷³ Nilsson 1993, s 7

⁷⁴ Intervju 19/11-95

⁷⁵ Jepsson 1993, s 6; jfr Alpin 1993, s 30

⁷⁶ Intervju 19/11-95

⁷⁷ Alpin 1993, s 28ff

Spångbergs erfarenhet av olika verksamheter är omfattande. Hon har bl a gjort illustrationer till trycksaker, haft föredrag, gjort söndagsskolematerial, gett ut skrifter, videofilmer, m m, medverkat i radio och TV, hjälpt utslagna människor och under en 20 års period vårdat sin senildementa mor. I undervisningen har hon bl a visat på kristendomens rötter i judendomen och sambandet mellan GT och NT.

Många kommer till henne och tar del av verksamheten på Björkelund. År 1993 var det över 20 000 personer som kom dit. Uppskattningen av hennes verksamhet har bl a visats genom att hon har tilldelats kulturpriser.

I olika artiklar sprids lovord över Spångberg, men i andra sammanhang skrattar folk åt henne. Spångbergs utgivande personlighet lämnar inte människor oberörda. En del menar att hon är en människa som går sin egen väg. Hon beskriver sig själv som envis och målmedveten, men hon har svårt för att säga nej till en del uppdrag. Spångberg är inriktad på att göra det som hon anser vara rätt. Den egna oförmågan och Guds möjligheter med människan återkommer hon ofta till.

Hon har inte levt något traditionellt familjeliv. Relationerna hon haft med andra människor och med sina husdjur kan tyckas vara ovanliga. Den relation som verkar haft störst betydelse i Spångbergs liv är gudsrelationen.

En målsättning med verksamheten är att göra evangeliet levande och begripbart. Hennes målgrupp är alla människor. Hennes förmåga att komma i kontakt med olika kategorier av människor har hon tagit vara på. Det har bl a visat sig i hennes funktion som brobyggare mellan människor från olika bakgrunder.

Den verksamhet som gjort henne mest känd är träskulpterandet. Hon har dock planerat att börja med en ny verksamhetsform som är inriktad på "ikonmålningar", mystik och meditation.

3 Spångberg intention och tankar kring verksamheten

Syftet med detta kapitel är att tolka och redovisa Spångbergs intentioner med att skulptera i trä. *Först* kommer ett avsnitt som tar upp varför hon inte vill kalla sig konstnär och varför hon gärna ser sig som "förkunnare i trä". Det *andra* avsnittet med tre underrubriker handlar om budskapet som hon vill förmedla. I det *tredje* avsnittet framställs hennes inställning till bilden och dess roll i förkunnelsen. Det *fjärde* och *femte* avsnittet handlar om hennes inställning till motivval respektive utformning av motiven. Sista avsnittet innan sammanfattningen redovisar hennes tankar kring några motiv.

3.1 Förkunnare och inte konstnär

I inledningskapitlet nämndes att Spångberg inte kallar sig för konstnär. Anledningen till detta beror främst på en händelse för många år sedan. Spångberg började på *Konstfack* för att lära sig mer om hur människokroppar utformas i konsten. Studiet av nakna kroppar väckte en sådan avsky hos henne att hon hoppade av. Efter den händelsen vill hon aldrig bli konstnär och dessutom har hon svårt för att ta ordet i sin mun.

Hon uppfattar dessutom titeln konstnär som ett värdeomdöme och vill inte göra det värdeomdömet om sig själv. Väljer andra att kalla henne för konstnär reagerar hon inte på samma sätt, utan låter det vara upp till dem.¹

Spångberg kallar sig hellre "förkunnare i trä", vilket också berördes i inledningskapitlet. Förkunnare uppfattar hon också som ett värdeomdöme, men det kan hon tänka sig att använda om sig själv. Med uttrycket "förkunnare i trä" vill Spångberg säga att träskulpturerna inte görs som konst för att pryda en kyrka, utan för att förmedla ett budskap. Skulpturen är inte ett tillräckligt medel för henne, bilden måste nämligen kompletteras med ord. I förkunnelsen är orden lika viktiga som bilden och vice versa. Dessa två delar ska användas i kombination och det eftersträvar Spångberg i sin förkunnelse.

Hon är noga med att betona skillnaden mellan förkunnelse och predikan. Förkunna betyder för henne att man tar emot evangeliet från Gud, låter det passera genom sig själv och därefter vidareförmedlar det till andra i ord och bild. Budskapet blir därmed färgat av den egna gudsrelationen och upplevelsen. Predikan innebär att ordet tas emot från Gud, inför Gud och förmedlas direkt vidare till församlingen på ett språk som de förstår.

Spångberg använder en bild för att förtydliga skillnaden mellan dessa två sätt att förmedla evangeliet. Att predika är som att ge ett bröd och låta mottagaren själv tugga det. Ett barn som saknar tänder kan inte tillgodogöra sig en sådan föda direkt. Däremot kan barnet göra det i form av bröstmjölk och få del av näring som någon annan "tuggat i sig". Den senare processen används här som en bild för förkunnelsen.

Hon önskar att det skulle vara mer inre bildskådande och mindre ord i kyrkans förkunnelsen. Hon är dessutom kritisk mot mycket av förkunnelsen i kyrkan och vill vara en av dem som påverkar den, (jfr 2.3 *Målsättningar och målgrupper*).

Spångberg försöker vara lyhörd för människorna hon möter och anpassa sitt språk till deras nivå.²

Träskulpturerna vill hon rikta till *alla människor*, och för henne är det viktigare

¹ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95, även de fyra följande styckena har hämtats från samma intervjuer.

² Jepsson 1993, s7; Andersson 1992, s 7

med budskapet som träskulpturerna förmedlar, än deras rent konstnärliga värde.

Spångberg far illa om hon lämnar ut sig i konsten och sedan inte får någon respons på det hon gjort. Den negativa kritiken har hon svårt för att ta, men hon tycker att det är ännu värre när människor tiger. Det händer att människor visar sin uppskattning över träskulpturerna och de kommentarerna sätter Spångberg stort värde på. Hon blir glad när någon säger att konsten är vacker och hon blir oerhört lycklig om hon får reda på att skulpturen har betydelse för någon människa. Trots det vill inte Spångberg söka respons eller tigga beröm för skulpturerna hon gjort.

Spångberg har noga tänkt igenom vad hon själv menar med "förkunnare i trä". Samtidigt tror hon att andra inte bryr sig så mycket över uttrycket. Skulle de ändå göra det, räknar hon med att det bara uppfattas som ett utslag av originalitet.³

3.2 Budskapet

I föregående avsnitt konstaterades det att Spångberg vill förmedla ett budskap genom bilder och ord. I detta avsnitt studeras först vad det är för budskap som hon vill förmedla. Därefter beskrivs hur Spångberg försöker förmedla budskapet. Sist i avsnittet behandlas hennes tankar kring träskulpturens tolkning.

-Innehåll

Under hela verksamhetstiden har huvudmålsättningen med träskulpterandet varit densamma, nämligen att *förkunna evangeliet om Jesus*.⁴ Hon menar att vi har den tydligaste bilden av Gud i Jesus.⁵ I förkunnelsen är det viktigt att lyfta fram "*de gamla sanningarna*", (med det menar hon trosbekännelsernas innehåll). Spångberg vill ge en rak biblisk förkunnelse, med mycket mystik och fördjupning.⁶ Hon vill dessutom ge kunskaper i kristen tro och kristendomens historia.⁷

Förkunnelsen tar sig ofta dogmatiska uttryck i hennes skulpturer. Hon har alltid varit intresserad av dogmatik men tillämpningen av den har varierat. Dogmatiken uppfattas av henne som viktig för att kunna sortera in vetandet i hjärnan. Hon vill inte tala om dogmer, men tillämpar dem gärna som en grund för att korrigera verksamheten.

Med en *dogmatisk framställning* av träskulpturerna försöker hon uttrycka vad den gestaltade situationen betyder för oss.⁸ Ett motiv ska inte bara bli en berättelse om en historisk händelse, utan visa på tankarna bakom händelsen och figurerna.⁹

En viktig del av dogmatiken som Spångberg vill lyfta fram är försoningen. Andra viktiga delar ligger nära detta ämne, t ex den villkorlösa förlåtelsen, rättfärdiggörelsen, frälsningen och närheten till Kristus.

Spångberg menar att *Emmausberättelsen*¹⁰ innehåller allt det hon vill förkunna för människor. Hon ger bl a följande exempel ur denna berättelse; för det *första* vandringen på vägen och lärjungarnas sökande, för det *andra* Jesu uttydning av skrifterna, att GT och NT hör ihop, för det *tredje* lärjungarna såg vem han

³ Intervju 19/11-95

⁴ Intervju 19/11-95

⁵ Andersson 1992, s 6

⁶ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

⁷ Jepsson 1993, s 7

⁸ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

⁹ *Jul med Eva Spångberg* (videofilm); Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

¹⁰ Lukas 24:13ff

var när han bröt brödet och deras vilja att hålla honom kvar (se bilaga 6, bild 2), för det *fjärde* att de skyndar iväg med det glada budskapet. Berättelsen överför hon sedan till nutid och tolkar vad den har för betydelse för oss.¹¹

Det finns en önskan hos Spångberg att budskapet ska göra att människor känner igen Jesus och förstå att han är densamme idag, att han är världens tröst och frälsare.¹²

-Förmedling

Det har tidigare konstaterats att orden är lika viktiga som bilden, när det gäller Spångbergs förkunnelse, (se 3.1 *Förkunnare och inte konstnär*). Uppsatsen behandlar ändå budskapets förmedling genom bilder mer än förmedling genom ord. Anledningen till det är att arbetet har begränsats till Spångbergs bildframställning i trä.

Hennes skulpterande har inte börjat som en utåtriktad verksamhet, utan som en personlig bearbetning. Spångberg hade ett behov att formulera sina tankar och upptäckte att skulpterandet var ett bra sätt. I början tänkte hon dels göra skulpturer för sin egen skull och dels för att ge dem som gåvor till sina vänner.¹³ Inte förrän i mitten eller slutet av 50-talet kom Spångberg till en gräns då hon förstod att träfigurerna kunde användas i evangeliets tjänst.¹⁴

Skulpturerna har i början spritts via personer som hon kände. Ofta har det varit präster som bett henne göra någon skulptur. Spridningen till frikyrkliga miljöer har även den i huvudsak gått via personliga kontakter.¹⁵

Spångberg menar att hon själv egentligen inte gjort något för att nå ut till målgruppen med träskulpturerna. En del människor har kommit till henne på Björkelund och sett skulpturerna. Andra har sett träfigurer som hon haft med sig på sina resor.

Spridningen till frikyrkorna har ökat och Spångberg tror att människor i den miljön har börjat upptäcka behovet av bilder. Beställningarna har bl a gjorts till nya vackra kyrkobyggnader, där det finns ett behov av en "prydnad" som stämmer till andakt.

Om Spångberg måste prioritera, föredrar hon att göra skulpturer till kyrkorum där det finns stora möjligheter för allmänheten att komma på besök. Kyrkorum där människor kan gå in en stund och ta del av träskulpturens budskap.

Antagligen finns det inte något motiv som ensamt kan förmedla hela budskapet, tror Spångberg. Hon har dessutom insett att träskulpturerna inte kan uttrycka allt hon skulle vilja säga och därför kompletterar hon med ord, (jfr 3.1 *Förkunnare och inte konstnär*).

Enligt henne är det viktigt att börja förmedla budskapet på den nivå där människorna befinner sig, men man får inte stanna där. Det är även viktigt att peka vidare mot något bättre än den andliga världen.¹⁶

Spångberg har fått respons som tyder på att träskulpturerna fått och får betyda mycket för andra människor.

¹¹ Intervju 19/11-95; jfr *Och de kände igen Honom* (videofilm)

¹² *Och de kände igen Honom* (videofilm)

¹³ Intervju 19/11-95; jfr Alpin 1993, s 29

¹⁴ Intervju 22/11-95

¹⁵ Intervju 19/11-95; även de tre följande styckena har hämtats från samma intervju.

¹⁶ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

En artikelförfattare skriver:

Ibland har hon allvarligt funderat på att sluta göra julkrubbor. Men inte kan Eva sluta när hon får brev från tacksamma människor.¹⁷

Hon berättar själv om responsen kring julkrubborna på videofilmen *Jul med Eva Spångberg*. Hon har dessutom hört när människor som inte känner till konstnären bakom verket, har lovordat hennes träskulpturer.¹⁸

-Tolkning

Spångberg befärdar att en del människor *inte* kan tolka hennes bilder, och kanske en del *o m misstolkar* dem. Ibland händer det att människor frågar Spångberg om tolkningen av en träskulptur, inte minst om den innehåller symboler. Hon blir glad när de vågar uttrycka sin okunskap, för då får hon möjlighet att förklara sig. Med hjälp av ord förklaras skulpturen, i förhoppningen att människors ögon ska öppnas och att de ska se budskapet.¹⁹

Spångberg vill gärna få möjlighet att ge skulpturerna en tolkning, och när hon ska leverera större skulpturer ställer hon krav på att få komma och *tala* över motivet. Det förekommer även att hon skriver ner några tankar kring träskulpturen, (se bilaga 4). *Skrivarbetet* tillhör undantagen eftersom det blir ännu ett engagemang i ytterligare en form av skapande. Spångberg tycker att prästerna borde spela in hennes tal och sedan använda det istället för att be henne skriva ner en utläggning kring skulpturen.

En del av motiven berättar hon om på *videofilmer*, t ex Emmausvandringen och julkrubban. Andra motiv har hon tolkat i sina *skrifter*, t ex Mariaskulpturen i Döderhult. Videofilmerna och skrifterna är det enda *uppföljningsmaterial* hon kan erbjuda, om någon blivit intresserad av budskapet hos en träskulptur.

Spångberg tycker det är svårt att skiljas från en skulptur om hon lagt in många egna känslor i bilden. När hon lämnar ifrån sig en sådan träskulptur börjar en sorgprocess. Det tar tid att komma igenom den och under tiden vill hon slippa tänka på skulpturen. Därmed blir det också svårt att göra något uppföljningsarbete kring den.

Spångberg gör motiven i en *biblisk miljö* eftersom hon menar att allt i den bibliska miljön står för något och inte utan vidare kan översättas. För henne är det viktigt att människor lär sig översätta denna miljö till sitt eget liv.

Ska skulpturerna kunna tolkas rätt enligt hennes önskan behövs det både kunskap om *kyrkliga symboler* och den *bibliska bakgrunden*. Hon har fått respons som tyder på att en del människor lägger in rätta bibliska tankar i bilderna. Ibland är det även tankar som hon själv inte tidigare tänkt på.

I framtiden hoppas hon kunna styra tolkningen av en del träskulpturer ännu mer än idag. Det finns nämligen planer på att visa skulpturer med hjälp av diabilder, (se 2.4 *Träskulpterandet -en av många verksamheter*). Fotografen kan lyfta fram olika delar av träskulpturens budskap beroende på hur bilden framställs.²⁰

3.3 Bildens funktion

I detta avsnitt behandlas bildens funktion och dess roll i kyrkohistorien utifrån Spångbergs perspektiv. Det kan vara intressant att studera hennes inställning till

¹⁷ Petersson 1992, s 4

¹⁸ Intervju 19/11-95

¹⁹ Intervju 19/11-95, även de fyra följande styckena har hämtats från samma intervjuer.

²⁰ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

bilden, eftersom det troligtvis påverkar hennes intentioner med träskulpturerna. I en tidskrift uttrycker hon sin glädje över bildens ökade betydelse i västvärlden och att fler upptäckt möjligheten att förmedla ett budskap genom den. Därefter citeras hon med följande ord:

-Bilder och träfigurer betraktas inte längre enbart som prydnader. Men vi får heller aldrig glömma att bilden i sig inte är helig eller har någon slags undergörande kraft. Som den ortodoxa och katolska traditionen lär.

-Sådant är avgudereri och strider mot det andra budordet.²¹

Tre decennier före detta uttalande (1961) skrev Spångberg en del anteckningar kring bildens betydelse. I anteckningarna har hon formulerat tankar om *den religiösa konsten* och hon hänvisar fortfarande till detta handskrivna material. I detta avsnitt tas några av de anteckningar upp som kan vara av intresse för denna uppsats.

Spångberg börjar bl a med att förklara bildens betydelse för den kristne i dennes relation till sin Herre Kristus. "Den man älskar vill man helst ha i sin närhet och om detta inte är möjligt så får man nöja sig med en bild eller ett porträtt."²²

Hon påstår att: "Varje människa har ett behov av att känna närvaro av en andlig verklighet."²³ I den religiösa konsten kan närvarokänslan aktualiseras och betraktarens religiösa känsla intensifieras. Denna psykologiska uppgift hos den religiösa konsten, kan förklara varför vissa människor ber med större uppmärksamhet framför ett materiellt objekt, t ex en Kristusbild eller ett krucifix.²⁴

Den nakna symbolen kan säga mer än evangeliet i historisk kostym. Symbolen pekar hän på det som intet öga har sett och som aldrig kan gripas i jordisk form och bild.²⁵

Spångberg menar att ett mysterium aldrig kan tolkas rationellt. Den religiösa konsten är ett *irrationellt uttrycksmedel* och om den brukas rätt kan den hjälpa människor att aktualisera mysteriet. En form av mysteriebilder som Spångberg nämner är katakomb-bilderna och en annan form är ikonerna.

Några *utmärkande drag* hos ikonerna är enligt Spångberg deras guldgrund, ansikten, strängt stiliserade budskap, överkliga proportionsförhållanden mellan olika föremål, frånvaro av perspektiv och stark förenkling i förening med en överdriven kärlek till detaljer.

Spångberg beskriver några skillnader mellan dessa abstrakta framställningar i östkyrkan och "avbildningarna" i västkyrkan. När det gäller de förstnämnda undviks reproduktion av mänskliga drag och framställningen föregås av fasta, bön och meditation. En klar bild ska framstå för konstnären under meditationen.²⁶

Angående ikonernas betydelse i östkyrkan skriver hon följande:

Ikonerna utgör brännpunkten för mötet mellan Kristus, hans helgon och församlingen på jorden. Trä, måleri och metall kan -när de förvandlas genom konst och bön bli mötesplatser mellan Gud och människor.²⁷

²¹ Petersson 1992, s 5

²² Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 1

²³ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 2

²⁴ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 2f

²⁵ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 4, 6 (Spångbergs understrykning)

²⁶ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 3, 4, 6f

²⁷ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 7, 7/8 (Spångbergs understrykning)

Frågan om bildförbudet²⁸ och bildstriderna tar hon även upp i sina anteckningar. Spångberg menar att frågan måste besvaras "kristologiskt". Inkarnationen har medfört en stor förändring av situationen. Hon menar att Jesus var både Gud och människa, vilket i sin tur medfört att Gud har visat sig i synlig gestalt. Jesu *mänskliga* natur kan bli föremål för avbildning.²⁹

Spångberg lyfter fram att den religiösa konsten har som funktion att förmedla ett budskap. En konst utan förkunnelse är för henne ingen kyrkokonst³⁰ och beträffande konstnären skriver hon följande:

Man bör kunna ställa det kravet på en kyrkokonstnär att denne är förtrogen med det kristna trosinnehållet ... Sedan måste han ha fria händer att utforma detta innehåll efter sin personliga konstnärliga egenart.³¹

Den religiösa tradition som konstnären står i har betydelse för framställningen och Spångberg jämför utformningen av Thorvaldsens Kristus staty med de romanska krucifixens konung, respektive den törnekrönte smärtornas man.³²

Hon hänvisar även till Luthers syn på "... den fromma bildframställningens pedagogiska uppgift".³³

Mot slutet kommer hon in på "vår tids" (1961) renässans av österns ikoner och katakombernas mysteriebilder. Spångberg nämner de nya konstnärernas reaktion mot det kraftiga psykologiserandet i västerländsk konst. "Man har helt enkelt tröttnat på att sätta sej själv och sina känslor i centrum."³⁴

Spångberg gör följande sammanfattande tolkning "... att religiös konst är god konst som kan tjäna och levandegöra det kristna idéinnehållet såsom vi här har talat om dess psykologiska och mystiska och förkunnande funktion."³⁵

Anteckningarna avslutas med en proklamation som citeras i helhet:

Man måste fordra av kyrkokonstnären liksom av prästen att han hämtar sitt budskap och sin inspiration ur det väsentliga i kristendomen, nämligen Kristi universella offer eller frälsningsgärning. Det är här frågan om en bundenhet vid gudstjänsten och skriften, d v s vid Kristus själv. Denna bundenhet är djupast sett frihet, ty där Herrens Ande är, där är frihet.(2 Kr. 3:17)³⁶

3.4 Motivvalet

Träskulpturernas budskap påverkas enligt Spångberg av motivet, utformningen och skulpteringstekniken. I detta avsnitt studeras Spångbergs inställning till motivvalet. Hennes uppfattning om budskapet hos olika motiv, behandlas inte förrän under rubriken 3.6 *Spångbergs tankar kring några motiv och utformningar*. Hennes utgångspunkter för utformningen behandlas i nästa avsnitt. Tekniken d v s användning av bildhuggarjärn eller motorsåg tas inte upp, eftersom det inte finns tillräckligt material för det.

²⁸ 2 Mos 20:4; jfr 5 Mos 5: 8

²⁹ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 7/8

³⁰ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 9

³¹ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 9 (Spångbergs understrykning)

³² Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 9f

³³ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 10f

³⁴ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s 11f

³⁵ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s nr saknas på fotokopian

³⁶ Spångberg, *Den religiösa konstens särart* (manuskript, hos författaren), s nr saknas på fotokopian (Spångbergs understrykning, ordet som har kursiverats är dubbelt understruket i manuskriptet)

Spångberg får många beställningar med önskemål om ett visst motiv, men ibland har hon möjlighet att vara med och påverka motivvalet och skulpturernas utformning, (se 4.2 *Konstnärens medverkan vid valet av motiv*).

När Spångberg började skulptera hade hon inte några beställningar att ta hänsyn till. Hon gjorde då mest skulpturer med motiv som hon idag anser vara traditionella t ex krucifix, små altarskåp och apostlarna med sina olika redskap, och hon var då ganska bunden till de medeltida kyrkokonstnärerna.³⁷

När hon gick utbildningen gjorde hon ett altarskåp. Dess motiv är en scen från Golgata, som föreställer korset med den korsfäste och vid korset står Johannes tillsammans med Maria. En annan skulptur som gjordes då föreställer nattvardens instiftelse.³⁸

Efter utbildningen kom en beställning på ett krucifix och ganska snart gjordes också den första julkrubban till en offentlig miljö. (se 2.1 *Sjuttiotvå års livserfarenhet*). Därefter har det blivit många fler beställningar, och skulpturer med olika motiv har tillverkats.

Med tidens gång har hon frigjort sig från de gamla mästarna och nu är det ofta annat som binder henne, t ex beställarnas önskemål.

Spångberg vill bara göra kristna motiv. Hon kan dock inte minnas att någon nekats ett motiv som han/hon önskat. En del motiv känns dock jobbiga för Spångberg att göra, t ex sådana motiv som hon inte alls känner för att skapa. Svårigheten ligger i att motiven inte går att göra med inlevelse och då blir det bara frågan om ett arbete med bildhuggarteknik.

Om det gäller ett motivval till något *församlingshem*, finns ofta möjlighet för henne att påverka vad det ska bli för skulptur.³⁹ Vid motivvalet tar hon främst hänsyn till tre faktorer. Det ena är *människorna* som kommer att vistas i lokalen, t ex barn (barntimmelokal) eller sorgehus (begravningskapell). Det andra är *placeringen* i lokalen, t ex i triumfbågen, eller vid ett fönster och då har utsikten också inflytande. Det tredje är lokalens *stil*, t ex om det är romansk eller barock stil. På videofilmen *Och de kände igen honom* berättar hon om sina samtal med Gud när det gäller motivvalet.

Spångberg har funderat på att sätta en gräns för beställningarna, men det har ännu inte blivit av. Hon önskar att hon haft mer frihet att skapa de motiv som finns i hennes hjärta och som hon tror att vår tid behöver. Helst skulle Spångberg vilja göra en massa skulpturer med olika motiv som hon bär inom sig. Sedan fick människor komma och välja ett lämpligt motiv bland utbudet som Spångberg bestämt.⁴⁰ Helst skulle hon vilja göra motiv från GT, men hon är medveten om att det inte finns så starkt intresse för dem.⁴¹

Tidigare i uppsatsen (se 3.2 *Budskapet - Innehåll*) nämndes att Emmausmotivet innehåller det budskap som Spångberg vill förmedla. Ett annat motiv som hon tycker mycket om är Marta och Maria i Betania, (se bilaga 6, bild 2). Motivet med den förlorade sonen anser hon vara det bästa för att förkunna försoningen, om försoningen ska uttryckas i ett enda motiv.⁴²

Träskulpturer som Spångberg har hemma i G:a Hjälmseryd visar flera motiv från GT, t ex Noa, Mose, Elia, Bileam, Abraham och Isak. Där finns även en del

³⁷ Intervju 22/11-95; jfr Zetterström 1995, s C3 - "Det finns huvudsakligen tre sorters medeltida kyrkliga träskulpturer: krucifix, bilder av Maria med Jesusbarnet och andra helgon samt altarskåp"

³⁸ Intervju 19/11-95, även de 3 följande styckena har hämtats från samma intervju.

³⁹ Intervju 19/11-95

⁴⁰ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

⁴¹ Jepsson 1993, s 7

⁴² Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

NT motiv t ex Jesu barndom, Jesu verksamhet, tempelkulten under NT:s tid, flera olika korsfästelsemotiv, den tomma graven, himmelsfärden, den förlorade sonen, den barmhärtige samariern och änkan som gav sin sista skärv. Förutom de bibliska motiven har hon skulpturer som på ett eller annat sätt har anknytning till *kyrkokhistorien*, t ex Franciskus och legenden om St Kristoffer.⁴³

3.5 Utformningen

När många skulpturer ska göras med samma motiv försöker Spångberg förhindra att det blir en "masstillverkning" genom att variera skulpturernas utformning.⁴⁴

Spångberg vill lägga in *känslor* i skulpturerna och göra dem *uttrycksfulla*. Hon försöker göra detta genom att *identifiera* sig med den bild som hon tänker forma.⁴⁵

När ett budskap ska förmedlas genom en träskulptur i en kyrka, får vissa avvägningar göras påpekar Spångberg. Om hon t ex framställer lidandet och döden som Jesus utsattes för på korset, lika fruktansvärt som hon tänker sig motivet, kan människor ta illa upp. För att det inte ska bli sådana reaktioner, undviker hon alltför drastiska utformningar av motiv som placeras i offentliga miljöer.⁴⁶

Spångberg får många beställningar på träskulpturer. Begränsningar i motivval och utformning uppfattar hon som hämmande för skapandet och ibland låter hon sina *egna ideal gå före*. Det förekommer situationer där hon inte har tagit tillräcklig hänsyn till beställarens önskemål och förväntningar. Ett exempel är tillverkningen av en Mariaskulptur till en katolsk kyrka. Beställaren hade förväntat sig en söt Maria och reagerade när det istället levererades en uttrycksfull Maria. Spångberg vill nämligen hellre göra uttrycksfulla ansikten och händer som förmedlar ett budskap än en enbart vacker skulptur.

En rakt motsatt situation är utformningen av Mariaskulpturen till Snöstorps kyrka (Göteborgs stift). Hon har där *övergett sina egna ideal* till förmån för beställarens önskemål. Den skulpturen saknar ansiktsuttryck och är gjord utan Jesusbarnet i famnen.

Det har tidigare nämnts i avsnittet 3.2 *Budskapet - Innehåll* att Spångberg vill gestalta mer än en historisk händelse. Hon vill bl a förmedla ett sk "trosskeende". Ska hon t ex göra en Mariaskulptur, kan hon tänka på Maria som en symbol för alla de unga mödrar som förlorade barn i koncentrationslägren. I ansiktsdragen försöker hon då uttrycka kvinnornas smärta och ge skulpturen lidandesdrag.

Vid tillverkningen av någon annan Mariaskulptur, uttrycker hon istället Marias barnsliga glädje över att säga ja till uppdraget. Oavsett om Maria framställs som smärtornas eller segerns moder, menar Spångberg att hon har grund för det i Skriften.⁴⁷

Spångberg tycker att det är roligt när människor känner igen hennes skulpturer. Hon tror att de känner igen dem p g a skulpturernas stil med stora ansikten och händer som präglas av inlevelse.⁴⁸ I ansiktet framträder bl a näsan som är förhållandevis lång i relation till övriga ansiktsdrag.⁴⁹ Den speciella konststilen har

⁴³ Bilaga 5; Bildmaterial; Alpin 1993, s 28

⁴⁴ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

⁴⁵ Intervju 19/11-95; Spångberg 1993 b, s 13; jfr *Och de kände igen Honom* (videofilm); Petersson 1992, s 4

⁴⁶ Intervju 19/11-95, även de två följande styckena har hämtats från samma intervju

⁴⁷ Intervju 22/11-95; jfr Niskanen 1993, s 7

⁴⁸ Intervju 19/11-95

⁴⁹ Spångberg 1993 b, s 13

hon bl a tagit till sig under utbildningen i Oberammergau.⁵⁰

I början av verksamheten utformade hon skulpturer på det sätt som hon lärt sig under utbildningen. Spångberg tänkte inte så mycket på hur andra människor skulle reagera på en sådan utformning. Det fanns dock personer som reagerade och i början fick hon hård kritik (se 2.1 *Sjuttiotvå års livserfarenhet*). Hon gjorde då mer naturtrogna utformningar men övergav inte konststilen helt. Därefter gick hon försiktigare fram och förändrade utformningen på längre sikt. Efter den hårda kritiken blev hon antagligen mer människotillvänd. Detta var kanske både på gott och ont enligt Spångberg.⁵¹

Spångberg försöker tänka sig in i hur människor kommer att uppfatta det hon gör och hur de kommer att ta emot bilderna. Dessa hennes tankar blir sedan viktiga för utformningen av skulpturen. Hon vet dock inte vad människorna egentligen tycker, eftersom de sällan berättar det för henne.

Spångberg vill inte kopiera andra konstnärer. Det har dock inte hindrat henne från att studera annan konst t ex medeltidsmästarna, (se föregående avsnitt). *Bror Hjort* som nämndes i bakgrundsteckningen hade hon kontakt med redan i början av sin verksamhet. Dessutom har hon bl a studerat *syster Mariannes* teckningar, *folkkonst* i katolska länder, *ikonmålningar* i ortodox och etiopisk tradition. Sommaren 1995 hade hon dessutom ett rikt utbyte med ikonmålaren *Lars-Göran Willner*⁵².

Enligt Spångberg finns det *skillnader* mellan hennes träskulpturer och en del annan kyrkokonst. Till skillnad från många andra konstnärer är hon förtrogen med det kristna budskapet och dogmerna, samt den bibliska världen. Hon menar dessutom att dessa delar är förenade med hennes inre liv.

En annan skillnad är att hon "levt hela sitt liv" i kyrkan och därmed har hon ett sinne för kyrkorummet.

Spångberg tror att den *högkyrkliga liturgin* och *symboliken* har påverkat hennes utformning av träskulpturerna, till skillnad från vad den karismatiska väckelsen har gjort.

Dogmatiken och symbolerna betyder mycket för Spångberg, men hon tror att andra har svårt att förstå dem och därmed blir de oanvändbara. Hon har på senare tid försökt gå människor till mötes genom att rationalisera bort många sådana uttryck. De symboler som högkyrkligheten lyfte fram under 50- och 60-talet har hon blivit mer återhållsam med. Det kan enligt henne även finnas en risk för att några tar illa upp av somliga symboler, t ex om en orm görs nedanför ett krucifix som en anspelning på 1 Mos 3:15 och betraktarna inte känner till bakgrunden. Nu för tiden försöker hon istället göra skulpturerna enkla och mer lättillgängliga för allmänheten.

Spångberg har dock kvar en del symbolik, t ex krona på Marias och på Jesu huvud. Ibland väljer hon symboliska färger och ibland är de valda med hänsyn till den konstnärliga utformningen.

3.6 Spångbergs tankar kring några motiv och utformningar

I detta avsnitt studeras Spångbergs tankar kring några motiv och utformningar. Motiven redovisas under rubriker som motsvarar motivkategorierna. Indelningen i olika kategorier har gjorts vid enkätbearbetningen och i nästa kapitel 4 *Redovisning och tolkning av enkätaterialet*, förklaras hur denna kategorisering har gått till. Vid redovisningen av enkätsvaren tas det upp fler motiv än vad som nämns i detta avsnitt. Här nedan redovisas enbart motiv som både tagits upp i enkätsvaren och

⁵⁰ Jepsson 1993, s 6

⁵¹ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95, följade material i detta avsnitt har hämtats från samma intervjuer.

⁵² En viss osäkerhet finns när det gäller namnets stavning.

som har kommenterats av Spångberg.

Kategorierna *Processionskors* och *Övriga kors* behandlas under samma rubrik i detta avsnitt. Spångberg har nämligen flera tankar kring dessa motivkategorier som hör samman och därmed är de lämpliga att redovisa tillsammans.

-Processionskors och Övriga kors

Spångberg har gjort ett altarkors till G:a Hjälmseryds kyrka, som inte finns redovisat i enkätmaterialen.⁵³ När hon överlämnade detta kors (1954) bifogade hon en liten bok och i den har hon skrivit ner en "meditation" över skulpturens symbolik. I skriften *Bildbibeln i Gamla Hjälmseryds kyrka* finns denna meditation publicerad och där står bl a följande ord om korset:

Frälsningens hemlighet kan vi aldrig till fullo förstå och uttrycka i ord. Men vi äger en symbol som enar alla kristna i alla konfessioner och som bättre än ord uttrycker frälsningens hemlighet. Det är korset ... Korset är frälsningens symbol. Det är därför vi älskar och ärar och upphöjer korset.⁵⁴

I ett informationsblad som kallas *Till besökare på Björkelund* skriver Spångberg att "Korset är ett uttryck för Guds kärlek." (se bilaga 5).

Spångberg gör ofta en Kristusskulptur i form av ett krucifix. Anledningen till att hon sällan gör en fristående Kristusskulptur utan kors, beror på hennes uppfattning om att det finns en enhet mellan Kristi person och hans gärning på korset.

Genom krucifixen vill hon förmedla dogmatik kring försoningen. I lidandeskrucifixen uttrycks det fruktansvärda som Jesus fick utstå för att lyfta av syndens straff. Han var bl a övergiven av Gud och fick dö den definitiva döden. I segerkrucifixen vill Spångberg få fram den absoluta segern över synden och döden.⁵⁵

Hon har funderat mycket över förhållandet mellan beställningar av lidandeskrucifix respektive segerkrucifix. Hon tror att det kan finnas ett samband med välfärden i samhället, men hon betonar att det är en vanskelig tolkning. Vid välfärd skulle människor i så fall vilja ha lidandeskrucifix och under svårare tider vill man ha segerkrucifix. I denna världen finns dessutom många förlorare som längtar efter seger. När en sådan förlorare inser att det finns möjlighet att vara inympad i den seger som Jesus vunnit på korset, kan det få betyda oerhört mycket för personen i fråga.⁵⁶

Spångberg har studerat krucifixens historiska bakgrund noggrant och är väl medveten om hur krucifix har utformats under olika perioder i kyrkohistorien.⁵⁷

Många beställare önskar att Spångberg ska utforma krucifixen som hon brukar, d v s med konungslig skrud och krona (se bilaga 6, bild 3), men Spångberg vill inte alltid göra Kristus med krona på huvudet.⁵⁸ I ett reportage säger hon:

-Helst skulle jag vilja göra den lidande Kristus, för att visa att han identifierar sig med människan ända in i döden, men det temat vill inte beställarna så ofta ha.⁵⁹

⁵³ Att kyrkan inte tagits med i enkätsvaret från Stockaryds pastorat, beror troligtvis på dess speciella relation till Svenska kyrkan respektive Hjälmserydsstiftelsen.

⁵⁴ Spångberg 1992 c, s 32

⁵⁵ Intervju 19/11-95

⁵⁶ Intervju 22/11-95

⁵⁷ Spångberg, *Översikt över krucifixens utvecklingshistoria, m m* (manuskript, hos författaren); Intervju 19/11-95

⁵⁸ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

⁵⁹ Jepsson 1993, s 6

Hon gör Kristi armar utsträckta för att visa den öppna famnen. Ibland gör hon den högra armen något uppåtriktad eftersom det är välsignelsens sida. Vänster sida är förbannelsens sida och den vänstra armen placeras något lägre än den högra armen.

Guldördeln, kronan, den vita livklädnaden och den röda manteln är en tolkning av Johannes syn på Patmos⁶⁰. Tidigare gjordes manteln som en mässhake, d v s något hjärtformad och den formen tolkas som en symbol för Guds kärlek. Under senare tid har hon gjort manteln öppen, men den utformningen ger hon ingen tolkning av i intervjun.⁶¹

Altarkrucifix som visar Jesu öppna famn, förmedlar enligt Spångberg en inbjudan till att ta emot Jesus, hans död, seger och uppståndelse.

Processionskorsen ser Spångberg som en symbol för att Jesus går först och sedan följer folket efter honom. Hon förklarar att processionsståget är ett segrande lag där Kristus själv är lagledaren. I processionen fram till altaret uttrycks triumftåget till himlen.

Spångberg tror att beställarnas rop efter processionskors beror på att liturgin har utvecklats åt detta håll med bl a processioner och fått fäste i vår tid. För att undvika en tillverkning av processionskors enligt "löpandeband principen" har hon gjort några olika utformningar. En del processionskors har en bild av ett lamm och även denna bild har sitt ursprung i *Uppenbarelseboken* (Upp 5:6ff), enligt Spångberg.⁶²

I skriften *Templet - Himmelrikets port* gör hon en jämförelse mellan Jesu död på korset och offerlammet i templet. Hon uttrycker även sin tolkning med psalmen "Guds rena lamm, oskyldigt på korset för oss slaktad".⁶³

Spångberg har skrivit ner några tankar kring en del crucifix (se bilaga 4), men hon har inte gett ut någon allmän tolkningshjälp för crucifixen.⁶⁴ I det material som Spångberg har gett ut, tas det dock upp en del om korset och dess betydelse.⁶⁵

-Jesusmotiv

Under rubriken *Innehåll* i avsnittet 3.2 *Budskapet*, redovisas en del av Spångbergs tankar kring Emmausmotivet. Spångberg tolkar dessutom detta motiv på videofilmen *Och de kände igen Honom*. På samma film berättar hon om Marta och Maria i Betania, samt om Simeons möte med Jesus (se bilaga 6, bild 2).⁶⁶

Motiv med *Marta* och *Maria* uttrycker glädjen i att få ta emot Jesus och tjäna honom.⁶⁷ Spångberg berättar dessutom att hon funderat mycket över dessa två kvinnor. Hon tar bl a upp att Marta lätt kan uppfattas som upprorisk medan Maria uppfattas som lite rädd. Kanske var det istället en ödmjuk och stillsam Marta, medan Maria var förmäten. Maria intog nämligen männens plats för att sitta och lyssna.

Spångberg berättar om *Simeon* i templet, att han antagligen hade längtat efter att få se Jesus som en kung med krona på huvudet. Hon beundrar honom för att

⁶⁰ Se t ex Upp 1:13, 19:12

⁶¹ Intervju 19/11-95

⁶² Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

⁶³ Spångberg 1990 b, s 11f -psalmen har nr 143 i Svenska kyrkans psalmbok; jfr Spångberg 1992 c, s 33f

⁶⁴ Intervju 19/11-95

⁶⁵ Spångberg 1994 c, s 17f; Spångberg 1994 b, s 21; jfr *Jul med Eva Spångberg* (videofilm)

⁶⁶ *Och de kände igen Honom* (videofilm)

⁶⁷ Intervju 19/11-95

han inte vände och gick när han istället fick se ett litet barn.⁶⁸ Berättelsen om Simeons möte med Jesus hör samman med Kyndelsmässodagens firningsämne, liksom berättelsen om Jesu besök i templet vid tolv års ålder. Båda berättelserna nämns i skriften *Templet - Himmelrikets port*.⁶⁹

När det gäller motivet med *Jesus som går på vattnet*, berättar Spångberg om hur hon kan uppleva "havets stormar" i sitt liv utan att se någon ljusning. Anledningen till "ovädret" kan vara problem och krav som hon känner av. Genom detta oväder hörs en röst med orden "Det är jag"/"Jag är". Orden kommer från Jesus som har all makt. Han kan hjälpa och han gör det också.

Spångberg tycker att motivet med *Jesus på stranden* är ett underbart motiv. Hon tänker ofta på det när hon vaknar, fastän hon bor mitt i skogen. Hennes livsstrand tror hon snart kommer att bytas ut mot evighetens strand, men än så länge är hon ute och fiskar. Hon tycker det verkar dåligt med fångst. Jesus står på stranden och väntar på fångsten, d v s människor som hon får föra till honom. Eget fiske ger ingen fångst, men med Jesus blir det möjligt att få fångst.⁷⁰

-Mariamotiv

I en artikel med rubriken "*Det finns ett sug efter Maria*"-Eva Spångberg hittar motiven *inuti stocken*, citeras Spångberg med följande ord:

-Det finns ett sug efter Maria, varför vet jag inte riktigt. Kanske en längtan efter en moderlig ömhet och kärlek. Maria är en protest mot översexualiteten,⁷¹

I reportaget finns ingen förklaring på vad hon menar med att Maria är en protest mot översexualiteten, men hon utvecklar det vid ett annat tillfälle i en intervju. Hon säger att det finns en längtan i människors hjärtan efter renhet och det märks speciellt hos män. Spångberg hoppas att återkomsten av den rena jungfrun Maria i kyrkorummet, kan medverka till att renheten återkommer och sexualiteten sparas för dess ändamål i ett livslångt äktenskap. Mariaskulpturen blir en påminnelse om att Maria levde ett lyckligt liv som jungfru.⁷²

Spångberg har gjort en del Mariaskulpturer utan Jesusbarnet i famnen, (se 3.5 *Utformningen*). Maria tolkas då som urmodern och tanken med en sådan gestaltning är att "modern" ska förmedla trygghet och värme.

Spångberg vill hellre göra Mariaskulpturer som har Jesusbarnet i famnen än utan. I en sådan utformning framkommer det tydligare att Maria får sitt värde genom sin son.⁷³ I skriften *Med bildhuggarjärn och klubba bön och meditation* berättar Spångberg om Mariaskulpturen i Döderhult och förklarar utformningen av denna, (se omslagsbild). Hon skriver att "Marias främsta uppgift var att lyfta fram Jesus. Min Maria ser på barnet hon håller i sin famn. Hon liksom säger: 'Se inte på mig utan på min son.' Med handen inbjuder hon människor att komma till Jesus."⁷⁴

Det förekommer även att en duva är skulpterad tillsammans med Maria och Jesusbarnet, (se bilaga 6, bild 4). Spångberg förklarar att det är en symbol för den helige Ande som kom in i Marias liv när hon sa ja till ängelns uppdrag.

⁶⁸ *Och de kände igen Honom* (videofilm)

⁶⁹ Spångberg 1990 b, 15ff

⁷⁰ Intervju 19/11-95

⁷¹ Strandberg 1995, s 13f

⁷² Intervju 19/11-95

⁷³ Intervju 19/11-95

⁷⁴ Spångberg 1993 b, s 21f

Spångberg har inte studerat Mariaskulpturer i samma omfattning som krucifix. Studiet har begränsats till en del litteratur med bilder på Mariaframställningar, och till de gamla Mariaskulpturerna på *Statens historiska museum*.⁷⁵

Vit är renhetens färg och Spångberg färglägger ofta Marias klänning med den färgen. Maria som bar Gud i sitt eget liv hade nämligen ett rent hjärta, enligt Spångberg.

Slöjan färgläggs ofta med en blå nyans, den himmelska färgen. Det blir en påminnelse dels om budskapet från himlen genom ängeln Gabriel och dels om himlen som Jesus nedsteg från för att bli människa genom Maria.⁷⁶

Spångberg har i några fall använt skär/rosa färg istället för vit. Hon förklarar att det är en egen barnslig tolkning av den rena (skära) jungfrun, och denna symbolik betydde mycket för henne tidigare. När hon använt röd färg är det inte med symbolisk betydelse, utan för att Maria ska synas tydligt t ex i julkrubban.⁷⁷

Jesu klädnad görs vit och helst ska den bli lika vit som den var en gång på förklaringsberget.⁷⁸

Spångberg gör Mariaskulpturer med slöja, krans, diadem eller krona på huvudet. Utformningen beror till stor del på beställarens Mariologi. Är det någon högkyrklig person som beställt skulpturen blir det med krona, annars blir det främst krans eller diadem.⁷⁹ Hon skulpterar ofta in tolv stjärnor i diademet respektive kronan och förklarar det med följande ord:

Det är en liten påminnelse om att den kvinna som det står om i Uppenbarelsebokens tolfte kapitel kan vara Maria, som i sig förenar både judendom och den kristna kyrkan.⁸⁰

Spångberg poängterar att det är Jesus som har kronan och som ger den till Maria. När Maria istället framställs med slöja är det enligt Spångberg mer ett uttryck för "modern".⁸¹

-Julkrubbor

Spångberg försöker variera utformningen av sina skulpturer, inte minst när det gäller proportionerna. Det är främst storleken på händer och huvud som varierar och enligt Spångberg är det hennes stil som skiljer dessa julkrubbor från andra julkrubbor, (se bilaga 6, bild 6).⁸²

Spångberg berättar att hon har gjort en julkrubba till Hästveda församling (Lunds stift) med mycket stora huvuden på figurerna. Innan hon levererade julkrubban till församlingen gjorde hon för säkerhets skull ännu en julkrubba med mer normala huvuden. Sedan lät hon beställaren välja mellan dessa två utformningar och de valde den först nämnda.

Vrigstads *andra* julkrubba som hon gjorde 1951 (se 2.1 *Sjuttiotvå års livserfarenhet*) har en ovanlig utformning. De vise männen böjer nämligen knä vid en bildstod och framställs som avgudadyrkare. Tanken är att de sedan ska "vända om" och "gå" till Jesusbarnet för att istället böja knä inför honom. En sådan framställning skulle Spångberg *inte* kunna tänka sig att göra idag.

Spångberg har kommenterat julkrubban som hon gjort till Uppsala domkyrka.

⁷⁵ Intervju 19/11-95; Intervju 22/11-95

⁷⁶ Intervju 19/11-95; Spångberg 1993 b, s 19

⁷⁷ Intervju 19/11-95

⁷⁸ Spångberg 1993 b, s 19

⁷⁹ Intervju 19/11-95

⁸⁰ Spångberg 1993 b, s 21

⁸¹ Intervju 22/11-95

⁸² Intervju 19/11-95, även de två följande styckena har hämtats från samma intervju.

I boken *Uppsala domkyrka* berättar hon om tankarna bakom de olika figurernas utformning. Hon börjar med att berätta om Maria och sedan om Josef, barnet, oxen och åsnan, herdarna, fåren, de vise männen och till sist om kamelerna.⁸³

Med videofilmen *Jul med Eva Spångberg* vill hon lyfta fram julens budskap kring julkrubban. Hon berättar t ex om julens hemlighet, om Jesus som kom och förenade himlen med jorden, och om svårigheter som hör ihop med julen. Videofilmen avslutas med att hon talar om möjligheten att ta emot eller kasta bort Guds julgåva. Tar man emot julgåvan Jesus, blir det en glädjens jul.⁸⁴

-Övriga motiv

Spångberg har gjort en del olika apostlamotiv. *Den gråtande Petrus* är ett motiv som hon själv kan identifiera sig med. Hon upplever sin egen feghet, rädsla och sitt behov av att gråta bl a över kyrkan.⁸⁵

I en artikel berättar hon om hur berörd hon blivit av en Petrusgestaltning som några andra framställt.

Jag såg i julas Per Söderbergs film om Petrus sista dagar i fängelset i Rom. Börje Ahlstedt gestaltade Petrus på ett sätt som grep mig. Jag rördes till tårar och mindes Jesu ord till Petrus: "När du blir gammal skall en annan omgirda dig och föra dig dit du inte vill."⁸⁶

Ibland framställs *Petrus* som en representant för "ämbetskyrkan". I sin hand håller han de nycklar som Jesus gav till sin kyrka. Spångberg uppfattar *Paulus* som en representant för en annan tradition, den karismatiska traditionen. Hon försöker skulptera fram apostlarnas karaktärsdrag utifrån vad hon funnit om dem i bibeln. Ovan nämnda apostlar är de lättaste att göra, menar Spångberg.⁸⁷

Spångberg har även gjort motiv som enbart föreställer en *duva*, symbolen för den helige Ande som är hämtad från berättelsen om Jesu dop. Ska den helige Ande uttryckas i bild, blir det nödvändigt att använda symboler eftersom den helige Ande inte blivit inkarnerad.

Det finns några *bygdemotiv* som Spångberg gjort och i dessa finns inslag av kristna symboler, t ex nattvardssymboler. Med dessa motiv vill hon uttrycka sin önskan att människor i den avbildade bygden ska få del i Kristusmysteriet och att nattvardens sakrament ska ge sin kraft åt hela bygden.

Med ett motiv som föreställer *utdrivningen från Paradiset* vill Spångberg påminna om människans lott på jorden. Människan skulle egentligen alltid finna en stängd dörr, trots sin längtan till Paradiset. Den stängda dörren har Jesus öppnat för rövaren på korset och Jesus har inte låst den på nytt. Spångberg poängterar att dörren är öppen, men Paradiset går inte att finna här på jorden.⁸⁸

3.7 Sammanfattning

I första avsnittet togs anledningar upp till varför Spångberg inte vill kalla sig konstnär utan främst vill vara förkunnare. Med träskulpturerna vill hon förmedla ett budskap och det hon vill förkunna är evangeliet om Jesus. Hon menar att träskulpturerna inte är ett tillräckligt medel, eftersom orden också behövs som komplement. Hon försöker vara lyhörd för andra och anpassa sitt språk till deras nivå.

⁸³ Spångberg 1982, s 160f

⁸⁴ *Jul med Eva Spångberg* (videofilm)

⁸⁵ Intervju 19/11-95

⁸⁶ Spångberg 1995 a, s 12

⁸⁷ Intervju 19/11-95

⁸⁸ Intervju 19/11-95

Spångberg är kritisk till förkunnelsen i kyrkan och vill påverka den. Hon önskar mer inre bildskådande och mindre ord i förkunnelsen. Responsten har stor betydelse för henne.

Spångberg menar att vi har den tydligaste bilden av Gud i Jesus och hon vill lyfta fram trosbekännelsernas innehåll i förkunnelsen. Dessutom vill hon ge rak biblisk förkunnelse med mycket mystik och fördjupning, samt kunskaper i kristen tro och kristendomens historia. Ofta gör hon dogmatiska framställningar av skulpturerna. En bibelberättelse som innehåller allt det hon vill förmedla, är Emmausberättelsen.

Från början gjorde hon skulpturer främst för sin egen skull, men snart började de spridas via personer som hon kände, speciellt präster. Sedan har de även blivit spridda på andra vägar, t ex via människor som besökt Björkelund.

Spångberg önskar att få tolka motiven och hon blir glad om människor vågar ställa frågor. När hon ska tolka en skulptur vill hon främst komma och tala över motivet, men i undantagsfall skriver hon ner sina tankar. Hon kritiserar präster som inte tar vara på tolkningsmöjligheterna som hon ger.

Det enda uppföljningsarbetet hon för övrigt erbjuder är skrifterna och videofilmerna som hon gett ut. Det är bl a känslomässiga faktorer som gör att hon inte engagerar sig med uppföljningsarbetet. Hon gör motiven i en biblisk miljö och för att kunna tolka dessa behövs kunskap om kyrkliga symboler och den bibliska bakgrunden. Hon har fått respons som tyder på att några upptäckt en annan tolkning av skulpturerna, än hon själv lagt in.

Spångberg har gjort anteckningar om hur hon ser på bildens funktion. Hon tar bl a upp bildens möjligheter att aktualisera den andliga närvarokänslan och symbolens möjligheter. Några av hennes tankar kring ikonmålningar och deras utmärkande drag redovisas också, t ex ikonernas starka förenkling och de överkliga proportionsförhållanden mellan olika föremål. Hon skriver även om sin syn på den religiösa konsten och kyrkokonstnären.

Spångberg gjorde mest traditionella motiv i början och även om hon frigjort sig från dessa, vill hon fortfarande bara göra kristna motiv. Hon har svårt för att göra en del motiv, t ex sådana som hon inte känner för att göra.

Ska hon välja motiv tar hon hänsyn till människorna som ska vistas i lokalen, skulpturernas placering och lokalens stil. Spångberg önskar sig större frihet när det gäller motivvalen och helst skulle hon vilja göra motiv från GT.

Spångberg vill lägga in känslor i skulpturerna och förmedla ett "trosskeende". Hennes konststil är speciell och den har bl a formats under utbildningen i Oberammergau.

I början tog hon inte mycket hänsyn till vad människor skulle tycka om hennes skulpturer. Nu för tiden försöker hon göra det, men egentligen vet hon inte mycket om vad andra tycker, eftersom de sällan framför det. Hon försöker göra skulpturerna lättillgängliga och vara mer återhållsam med symboler.

Sista avsnittet tog upp Spångbergs tankar kring några motiv. Det nämndes bl a att hon studerat krucifixens historiska bakgrund och att många vill ha segerkrucifix, medan hon själv hellre vill göra fler lidandeskrucifix. Hon tror dessutom att det finns behov av processionskrucifix.

Motiven kring Betaniaberättelsen och Simeon i templet nämndes. Spångberg tror att Simeon väntat på att få se Jesus som en kung med krona på huvudet.

När hon gör Mariaskulpturer vill hon lyfta fram Jesus. Ett av de motiv som hon har lätt för att identifiera sig med, är den gråtande Petrus.

4 Redovisning och tolkning av enkätaterialet

Denna del av uppsatsen behandlar hur Svenska kyrkans församlingar i Växjö stift har använt sig av Spångbergs träskulpterande. Det sker genom att enkätaterialet redovisas och tolkas. Alla uppgifter i enkätsvaren tas inte upp utan enbart sådant som anses vara relevant för uppsatsens syfte.

För att undvika allt för mycket sifferstatistik i den löpande texten, har en del uppgifter placerats inom parentes. Då finns det ändå möjlighet för den läsare som så önskar, att ta del av uppgifterna. I några fall står två tal inom parentesen. Det första redovisar hur många som lämnat just den uppgiften och det andra talet redovisar antalet möjliga, t ex "... införskaffats (26/33)". Det finns då 26 uppgifter om när skulpturerna införskaffats och totalt 33 föremål.

Det första avsnittet handlar om skulpturernas motiv, införskaffningsår, utformning och placering. Avsnittet är indelat i sex huvudkategorier och dessa redovisas var för sig. Det andra avsnittet handlar om personerna som medverkat vid motivvalet. Därefter redovisas initiativtagare till beställningar av skulpturer och finansiärer av dessa. Det fjärde avsnittet handlar om skulpturernas användning i församlingslivet. Sista avsnittet innan sammanfattningen är inriktat på hur skulpturerna började spridas innan Spångberg blivit "allmänt känd".

4.1 Skulpturernas motiv, införskaffningsår, utformning och placering

-Processionskors

Kategorin processionskors är den största av de sex huvudkategorierna. 26 pastorat har lämnat uppgifter om processionskors. Några (7) pastorat har mer än ett processionskors av Spångberg och det finns totalt 33 stycken redovisade i enkätsvaren.¹

Processionskorsen har införskaffats (26/33) mellan mitten av 60-talet och 1994. Det som är från mitten av 60-talet finns i Långaryds pastorat, S Unnaryds kyrka. De övriga uppgifterna fördelar sig enligt följande: 10 st under 70-talet, 8 st under 80-talet och 7 st under 90-talet.

Processionskorsens *utformning* (18/33) varierar, men några tendenser går att finna bland enkätsvaren. De flesta (14) av de beskrivna korsen är krucifix, där Kristus har utformats som Segraren/Konungen. I enkätsvaret från Göteryd beskrivs utformningen som "traditionell Spångberg stil", vilket troligtvis kan tolkas som ännu ett segerkrucifix.

Processionskrucifixet från mitten av 60-talet har enligt kyrkans inventarieförteckning en stiliserad Jesusbild på ena sidan och ett liksidigt kors på andra sidan. Den nedre stammens ena sida har en utskuren bild som föreställer en duva.

I Ljungby finns ett processionskors med bokstäverna IHS på ena sidan och ett lamm på andra sidan. Inget årtal är redovisat för detta kors. Det finns två andra processionskors med ett lamm på den ena sidan. På korsens andra sida finns ett motiv av den triumferande Kristus (1973), respektive ett Kristusmonogram (1976).

Ytterligare ett processionskors har ett Kristusmonogram på ena sidan. På andra sidan finns ett motiv med den segrande Kristus. Det förekommer både kors med färglagda och med förgyllda motiv.

Processionskorsens *placering* (27/33), när de inte används i processioner, varierar också. Några (13) enkät svar redovisar enbart i vilken kyrka processionskorsen

¹ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg finns ytterligare 3 processionskors som inte har redovisats i enkätsvaren. Dessa finns i Kalmar domkyrkoförsamling/Två Systrars kapell, Lessebo och Lekaryds pastorat.

finns medan andra (14) beskriver var i kyrkobyggnaden de står. De flesta (10) är placerade i koret i närheten av altaret (7/10).

Processionskorset i Barnarp är placerat i sakristian när det inte används. I Dädesjö kyrka står processionskrucifixet bakom dopaltaret som en "altartavla". Processionskrucifixen i Växjö Maria och S:t Olofs kapell (Högby pastorat) finns i kyrkorummet men någon närmre beskrivning har inte lämnats.

-Övriga kors

I det föregående avsnittet behandlades processionskors gjorda av Spångberg. I detta avsnitt behandlas andra former av kors och de kategoriseras som *övriga kors*.

22 pastorat har redovisat minst ett kors i denna kategori. De som redovisat flera är; Gränna pastorat som har fyra olika kors, Ljungby pastorat som har två olika kors och detsamma gäller för Växjö domkyrkoförsamling. Totalt omfattar denna kategori 27 kors och därmed är det den näst största kategorin.²

Det finns olika utformningar och benämningar av korsen. Några (4) redovisas i enkätsvaren som *altarkors*, medan andra benämns *triumfkrucifix* (11), *segerkrucifix* (1) eller bara *krucifix* (7). Beteckningen triumfkrucifix är inte begränsad till krucifix i triumfbågen, vilket framgår av några bifogade bilder. Användningen av termen beror antagligen på motivets utformning.

Tidpunkten för *införskaffandet* (24/27) varierar bland de redovisade uppgifterna från mitten av 60-talet till 1990. Enkätsvaret från Växjö domkyrkoförsamling uppger att deras två krucifix troligtvis införskaffades 1960, men dessa uppgifter ifrågasätts.³

Korset som införskaffades i mitten av 60-talet tillhör S Unnaryds kyrka i Långaryds pastorat (jfr *Processionskors*). Det senast införskaffade korset (1990) finns i Örserums kyrka (Gränna pastorat). Förutom ovan nämnda kors finns det i enkätsvaren uppgifter om 9 kors som införskaffades under 70-talet och 11 kors under 80-talet.

Korsens *utformning* (20/27) domineras här liksom bland processionskorsen av krucifix där Kristus framställs som Segraren med krona på huvudet, (se bilaga 6, bild 3). Bara ett krucifix som föreställer den lidande Kristus beskrivs och det finns i Växjö domkyrka, (se bilaga 6, bild 5).

I enkätsvaret från Skatelöv finns uppgifter om ett avvikande krucifix. Den segrande Kristus påstås vara fastspikad på korset. En bild visar dock att uppgiftslämnaren har tolkat guldmarkeringarna i händer och fötter som spikar, istället för markeringar av såren.

Krucifixet i Kumlaby kyrka i Gränna pastorat har enligt enkätsvaret tidigare varit placerat i en jordkällare där Spångberg haft sitt "huskapell". Detta uppges vara ett av hennes första krucifix med motivet "Kristus konungen". Krucifixet beskrivs som ett typiskt medeltida romanskt kors i matta färger. Kristusgestalten har brun dräkt och därmed skiljer den sig från senare skulpturer som ofta har vit livklädnad och röd mantel.

Spångberg har även gjort en corpus till nya kyrkogården i Örsjö i Madesjö pastorat.

Några (4) har uppgett storleken på korsen. I Skatelövs kyrka är korset bara omkring 35 cm högt, medan korset i Örserums kyrka är 150 cm högt.

² Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg finns ytterligare 3 kors som inte har redovisats i enkätsvaren. Två finns i Södra Sandsjö pastorat (de är från slutet av 50-talet) och ett finns i Rörvik (Stockaryds pastorat)

³ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg gjordes det ena först i slutet av 60-talet eller början av 70-talet och det andra har årtalet -78 inristat i baksidan.

Alla har redovisat korsens *placering* (27/27), men flera (9) har enbart uppgett i vilken kyrkobyggnad korset finns. Några (6) har redovisat att korset finns i koret respektive i anslutning till altaret (8). Ett par (2) enkätsvar uppger både i koret och i anslutning till altaret.

Krucifixet i Mariakyrkan (Ljungby pastorat) är placerat i sakristian. Lidandes-krucifixet i Växjö domkyrka var tidigare placerat i kyrkans bönekammare. Efter renoveringen har det inte fått någon ny placering, åtminstone inte när uppgifterna lämnades.

-Jesusmotiv

Kategorierna *Processionskors* och *Övriga kors* innehåller några olika Kristusmotiv men det finns fler motiv som har med Jesu person att göra. Några beskrivs under rubriken *Mariamotiv* och andra under *Julkrubbor*. De Jesusmotiv som inte tas upp i dessa kategorier redovisas här nedan.

I avsnittet redovisas 21 motiv⁴ som är utspridda i 16 av stiftets pastorat. Redovisningen har en annan uppläggning än de föregående avsnitten. Det sker utifrån tidpunkten då de *införskaffats* (14/21) 70-talet först, därefter 80-talet osv. *Utformningen* (16/21) och *placeringen* (20/21) av motiven redovisas samtidigt som uppgifterna i enkätsvaren. Till sist följer de motiv, där årtalet inte redovisats.

Uppgifterna om tidpunkten för införskaffandet spänner från 70-talet och fram till 1995. I Växjö domkyrka finns en grupp *påskfigurer* (de "3 kvinnorna, ängel, grav, vakt") från 70-talet. I Färgaryds pastorat finns ett *påskbord* från 1975. I Skogslyckans kyrka hänger en relief över dopfunten. Den är införskaffad omkring 1975 och föreställer *Jesus som välsignar barnen*.

Det finns uppgifter om 5 motiv som införskaffats under 80-talet. Ett finns i Kyrkans hus i Hillerstorp (Kävsjö pastorat). Det består av 3 skulpturer och föreställer *Emmausvandrarerna*. Motivet kom dit 1980 och har placerats som altartavla.

På ett ålderdomshem⁵ i Torsås pastorat finns en skulptur som föreställer *Jesus på besök hos systrarna i Betania* (80-talet). En annan skulptur med närliggande motiv finns i Kärda församlingshem (Forsheda pastorat). Det föreställer *Maria sittande vid Jesu fötter* (1984).

Ytterligare ett motiv finns i Torsås pastorat. Det beskrivs i enkätsvaret med ordet "Uppståndelsen" (omkring 1982), men motivets utformning redovisas inte.

Altarskåpet (1986) i Högsby kyrka är ett av Spångbergs verk. Enligt tolkningen av en bifogad bild föreställer mittpartiet Jesu korsfästelse. Två personer, antagligen Maria och Johannes står nedanför korset. Under altarskåpets huvudmotiv finns ett litet motiv placerat. Det föreställer ett lamm med gloria som håller ett kors. Det finns även en gloria runt den korsfästes huvud. På altarskåpets dörrar finns två bibelverser citerade (Joh 3:16 och 1 Joh 3:16).

En motivgrupp med tre skulpturer finns i Bäckebos församlingshem. Skulpturerna kom dit 1992 och har med *Kyndelsmässodagens tema* att göra. I enkätsvaret berättas att Spångberg brukar medverka i denna församling just på Kyndelsmässodagen.

I Moheda pastorat finns en skulptur som föreställer *Jesus gående på vattnet* med handen uträckt mot Petrus (1993).⁶

Ytterligare ett *altarskåp* (1994) har levererats av Spångberg till Växjö stift. Det

⁴ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg finns det även skulpturer inom denna kategori i följande pastorat: Vissefjärda (Jesu himmelfärd), Söderåkra (Jesus på stranden) och Södra Sandsjö (Jesu barndomsberättelser).

⁵ Troligtvis har Svenska kyrkan någon verksamhet där eftersom de angivit denna lokal.

⁶ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg finns motivet i Slätthögs kyrka.

finns placerat i Oxnehagakyrkans andaktsrum (Huskvarna pastorat). Utformningen beskrivs enligt följande: "Altarskåp m corpus och två sidor, Jesus i centrum med bibel, 3 änglar, text: Jag är vägen, sanningen och livet."

Öjaby församlingshem har numera en fondskulptur (1995) som föreställer *Jesus på stranden och lärjungarna som är ute i båten och fiskar*.

I Vrigstads församlingshem finns två reliefer (1995) med motiv från bibelberättelsen om *brödundret*. Den första reliefen föreställer Jesus och pojken. Den andra föreställer tillfället när lärjungarna kom tillbaka.

Spångberg har gjort en stor skulptur till Bodafors församlingshem (Norra Sandsjö pastorat). Den var så ny när enkäten besvarades att den ännu inte kommit på plats. Motivet föreställer *Josef, Maria och Jesus i en snickarmiljö* där även en *åсна* ingår. Valet av motiv har enligt uppgiftslämnaren påverkats av bygdens karaktär. Bodafors är en bygd med många snickare, möbelindustrier och liknande.

Stockaryds församlingshem har också ett *Emmausmotiv*, men i enkätsvaret finns inga uppgifter om utformning och årtal.⁷

I Annelundskyrkan i Ljungby pastorat finns ett motiv med *den uppståndne Kristus* i vitt, omgiven av en gloria, men det finns ingen uppgift om när den införskaffats. Uppgiften om införskaffningsår saknas även för två motiv som finns i Stockaryds pastorat. Det ena motivet kallas bara för "Kristusbild" och finns i Hjälmseryds kyrka. Det andra motivet beskrivs som "den segrande Kristus på mandola" och finns i Stockaryds församlingshem.⁸

Det finns ytterligare tre motiv i denna kategori och de är placerade i Två Systrars kapell (Kalmar domkyrkoförsamling). De är gjorda som reliefer och föreställer *Jesu födelse, den heliga familjen på flykt* och *Jesus som bär korset* (inga årtal angivna).⁹

-Mariamotiv

Denna kategori innehåller motiv där Jesu mor *Maria* har en framträdande plats. Kategorin omfattar 9 skulpturer utplacerade i 9 olika pastorat och blir därmed den minsta gruppen.¹⁰ En del Mariaskulpturer har kategoriserats under *Julkrubbor* (22) och *Jesusmotiv* (5).

Det vanligaste motivet är Maria tillsammans med Jesusbarnet (6). Två motiv föreställer bebådelsen och ett motiv har enbart benämnts "Mariabild".

Prosten Ehde i Färgaryds pastorat beställde en Mariaskulptur omkring 1975. Det är den äldsta uppgiften i enkätsvarens när det gäller tidpunkten för *införskaffandet* (6/10).

Ytterligare en Mariaskulptur uppges vara från 70-talet, men sedan är det ett hopp fram till 1989/90.¹¹ Uppgifterna i enkätsvaren tyder på att minst tre skulpturer har införskaffats under 90-talet.¹²

Utformningen (6/9) av Maria med Jesusbarnet domineras av motiven där Jesus är i Marias famn (5). Enligt några (3) bifogade bilder framgår det att Maria och Jesusbarnet har förgyllda kronor på sina huvuden. Maria är till stor del färglagd med blå kulörer, men även vita och rosa inslag förekommer. Jesusbarnets kläder är helt

⁷ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg är den gjord 1990.

⁸ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg är den gjord 1990.

⁹ Sandahl u å, s 17, 26f; Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg är de gjorda i början av 70-talet.

¹⁰ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg finns det även en Mariaskulptur i församlingshemmet i Rörvik (Stockaryds pastorat) och den är gjord 1994. Maria har en slöja på huvudet och Jesusbarnet har inte krona.

¹¹ Årtalet 1980 är inskuret i Mariakyrkans skulptur (Ljungby pastorat), men uppgiften saknas i enkätsvaret.

¹² Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg är Mariaskulpturen i Döderhult införskaffad 1992.

vita. Mariaskulpturen i Mariakyrkan (Ljungby pastorat) föreställer Maria, Jesusbarnet och en duva, (se bilaga 6, bild 4).

Bebådelsemotivet i Två Systrars kapell (Kalmar domkyrkoförsamling) föreställer Maria som fallit på knä för ängeln. Mellan ängeln i vitt/guld och Maria i blått/beige finns en vit duva.¹³

Placeringen (9/9) av Mariamotiven varierar och även här finns några (3) enkätsvar som enbart nämner i vilken kyrka skulpturen finns.

I Färgaryds, Döderhults och Moheda kyrkor är Mariaskulpturerna placerade i eller vid koret. I Mariakyrkan (Ljungby pastorat) och i Garvaregårdens kapell (Förlösa pastorat) finns de i närheten av dopfunten. Bebådelsemotivet i Moheda har placerats över dörrarna i koret och i Två Systrars kapell har det placerats över kyrkdörren.¹⁴

-Julkrubbor

Julkrubborna är den tredje största kategorin. 19 olika pastorat har redovisat sammanlagt 22 stycken *julkrubbor*.¹⁵

Uppgifterna om tidpunkten för *införskaffandet* (18/22) tyder på att de flesta (12) har införskaffats under 70-talet. En del av de redovisade julkrubborna har levererats i olika omgångar och några kompletteras fortfarande. Minst fyra julkrubbor började levereras under 80-talet och två under 90-talet.¹⁶

Norra Sandsjö pastorat har två uppsättningar julkrubbefigurer. Den första uppsättningen är från 70-talet och har under 80/90-talet ersatts av en nya figurer.

Utformningen (11/22) verkar inte innehålla några utmärkande särdrag, (se bilaga 6, bild 6). Ett undantag finns dock och det gäller julkrubban i Vrigstad. Enligt enkätsvaret består den av "de vanliga figurerna + en grupp av avgudadyrkare".

I Växjö domkyrka finns en julkrubba från 70-talet och den består av 17 figurer enligt en bifogad bild. Mariaskulpturens klädnad är *röd* och huvudbonaden är *blå*. Kulörerna skiljer sig från motsvarande figur (1987) i Vallsjö kyrka (Sävsjö pastorat). Där har Mariaskulpturen *blå* klädnad och *vit* huvudbonad.

Ett tredje alternativ finns i Oskars kyrka (Madesjö pastorat). Den bifogade bilden visar att Maria (1991-92) har en *vit* klädnad underst, en *blå* klädnad utanpå och en *blå* slöja. Enligt bilden verkar den sistnämnda gruppen enbart bestå av Maria, Josef och Jesusbarnet i ett stall, vilket kan jämföras med domkyrkans 17 figurer.

Bilderna visar att Josef är klädd i ganska mörka kläder medan Jesusbarnet har vit klädnad.

I ett enkätsvar beskrivs skulpturerna enligt följande: "robusta figurer ung. 2 dm, konstnärligt huggna och vackert men inte sockersött målade". Det påpekas att dessa har en helt annan konstnärlig halt än de enkla figurer som Spångberg gjorde under 70-talet.

Av enkätsvaret från Stockaryd framgår det, att deras julkrubba är den som Spångberg själv anser vara bäst. Det finns dock inte någon motivering i enkätsvaret som förklarar varför hon anser det.¹⁷

Uppgifterna om julkrubbarnas *placering* (19/22) visar att nästan alla (17) finns i någon kyrka. Bara en är placerad i ett församlingshem och en annan används

¹³ Sandahl u å, s 17, 26

¹⁴ Sandahl u å, s 17

¹⁵ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg finns det julkrubbor även i Vissefjärda och Lekeryds pastorat.

¹⁶ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg är Vrigstads julkrubba från 1951 och därmed den äldsta.

¹⁷ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg är det den *en* av de bästa, eftersom det är stora uttrycksfulla skulpturer med stora händer och huvud.

inte längre. Av enkätsvaren framgår det inte om alla julkrubbor står framme året runt eller om de enbart ställs fram under jultiden.

-Övriga motiv

De motiv som inte passar in under någon av de tidigare nämnda kategorierna behandlas som *Övriga motiv*. Det är tveksamt om alla föremål som redovisats kan räknas som skulpturer. I bearbetningen av enkäterna har alla redovisade motiv tagits med och även tveksamma föremål (t ex julkrubbans bakgrund) nämns i detta avsnitt. Dispositionen av avsnittet sker på ett liknande sätt som avsnittet med rubriken *Jesusmotiv*. Det är främst tidpunkten för *införskaffandet* (11/16) som avgör redovisningsordningen.

Det finns 16 föremål¹⁸ som kategoriseras hit och dessa är fördelade på 11 pastorat. Ett altare med symboler för de tolv apostlarna är det äldsta föremålet som redovisas i denna kategori. Införskaffandet har troligtvis ägt rum 1960.

Två Systrars kapell i Kalmar domkyrkoförsamling har 11 motiv av Spångberg.¹⁹ Fyra av dessa har räknats till denna kategori och ett har inte tagits upp eftersom motivet inte har redovisats.

På kyrkobyggnadens utsida finns en skulptur av *Marta och Maria*, (två systrar).²⁰ På väggen i kyrkorummet finns ett motiv som föreställer *den gråtande Petrus*. Ovanför kyrkdörren finns en skulptur med temat *skapelsen*. Vid kyrkdörren finns även en skulptur av en *duva* placerad.²¹

Duvan som motiv finns i ytterligare två församlingar. I Furuby församling (Hemmesjö med Tegnaby pastorat) är den placerad över dopfunten och den införskaffades 1974. I Nybro kyrka hänger duvan över predikstolen och den kom till kyrkan 1984.

I enkätsvaren finns det redovisat några *reliefer* från 70-talet. Öja kyrka (Vederlövs pastorat) har en relief (1973) i sakristian. Den innehåller olika symboler t ex duva, vinranka, AO, sädesax, herdestav, dopfunt, kalk, oblat.

Enkätsvaret från Reftete pastorat redovisar en *skulpturgrupp* med två tavlor (1980). Motiven är enligt uppgiftslämnaren hämtade från *bygden*.²² Tavlorna finns längst bak i kyrkorummet.

Örsjö kyrka i Madesjö pastorat har en *bakgrund till en julkrubba* (1981) av Spångberg, men figurerna är inte gjorda av henne.

I Moheda pastorat²³ finns en skulptur som föreställer *utdrivningen från paradiset*. Den införskaffades 1992 och placerades över dörrarna i koret till höger om altaret.

Petrus är ett motiv som förekommer i tre pastorat. I Döderhults kyrka vid södra utgången finns en av skulpturerna.²⁴ I Växjö domkyrka finns en annan Petrus-skulptur och där finns dessutom en *Paulusskulptur*. Båda införskaffades 1995. Den tredje skulpturen har redan berörts, det är den gråtande Petrus i Två Systrars

¹⁸ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg finns det även följande motiv: Mikael med draken i Mikaelsgården (Vissefjärda), evangelisten Johannes (en komplettering i en predikstol) i Karlslunda pastorat, en relief med bygdemotiv och kristna symboler i Älmeboda församlingshem, en dopfunt i Rörvik (Stockaryds pastorat).

¹⁹ Intervju 19/11-95 - tidpunkt för införskaffandet saknas i enkätsvaret men enligt Spångberg är de från början av 70-talet.

²⁰ Sandahl u å, s 19, omslagets baksida.

²¹ Sandahl u å, s 2, 10f, 17, 27, 31

²² Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg är det även kristna symboler invävda i bygdemotiven.

²³ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg finns den i Slätthögs kyrka

²⁴ Intervju 19/11-95 - enligt Spångberg är den gjord 1993.

kapell.

I Malmbäcks kyrka finns en *dopljusstake* från 1994. Samma år gjorde Spångberg en skylt med texten "*Mariagården*" till ett församlingshem i Ryssby (Rockneby) pastorat.

4.2 Konstnärens medverkan vid valet av motiv

Alla enkätsvaren innehåller inte någon uppgift om motivvalet och några har svarat att de inte vet vem som bestämt motivet. En del enkätsvar är svåra att tolka, vilket kan bero på formuleringen av enkätfrågan. Frågan som ställdes var:

Vem har bestämt motivet, fick konstnären "fria händer"?

I efterhand konstaterades det att formuleringen kunde varit tydligare. Risken finns att en del svarat "fria händer" och då syftat på utformningen och inte motivvalet. Det borde varit en fråga om motivvalet och en fråga om vem som bestämt utformningen.

Trots osäkerheten när det gäller tolkningen redovisas svaren här nedan. Varje motivkategori redovisas för sig och det sker i samma ordning som i föregående avsnitt.

Det finns 33 *processionskors* redovisade i enkätsvaren. 21 av dessa har någon uppgift om motivvalet.

I de flesta (12) av dessa svar uppges att konstnären har haft "fria händer". En skriver att "Eva Spångberg har alltid fria händer". Det stämmer dock inte med andra enkätuppgifter. Några beställare (5) har önskat motivet och sedan har Spångberg varit fri att välja utformningen. Ett par (2) har bestämt motivet i samråd med Spångberg. Ett av processionskorsen har gjorts utifrån beställarens "önskemål om Kristus 'på väg mot folket' ". En uppgiftslämnare vet inte vem som valt motivet.

Det finns 27 *övriga kors* redovisade i enkätsvaren. 25 av dessa har någon uppgift om motivvalet.

De flesta (8) beställare har själva valt motivet, men det är nästan lika vanligt (6+1 "troligen") att konstnären fått "fria händer". Spångberg har dessutom fått friheten att själv välja utformningen av några (4), där andra har valt motivet. Tre motivval har gjorts i samråd mellan konstnären och beställaren. Några uppgiftslämnare (3) känner inte till vem som valt motivet.

Det finns 21 *Jesusmotiv* redovisade i enkätsvaren. 14 av dessa har någon uppgift om motivvalet.

I denna kategori har 5 motivval gjorts i samråd mellan beställaren och konstnären. Lika många motiv (5) har beställaren själv valt. När det gäller motivet med "den uppståndne Kristus" i Ljungby pastorat, har Spångberg fått i stort sett "fria händer". Jesus välsignar barnen (Skogslyckans pastorat), Jesus på stranden (Öjaby pastorat), "Uppståndelsen" och Jesu besök hos systrarna i Betania (Torsås pastorat) är motiv där konstnären haft "fria händer".

Det finns 9 *Mariamotiv* redovisade i enkätsvaren. 8 av dessa har någon uppgift om motivvalet.

En uppgiftslämnare vet inte vem som bestämt motivet. Nästan alla andra (6) motiv är önskemål från beställarna. Det finns ett undantag och det är Mariaskulpturen i Ljungby pastorat. Där har konstnären haft i stort sett "fria händer".

Det finns 22 *julkrubbor* redovisade i enkätsvaren. 19 av dessa har någon uppgift om motivvalet.

Konstnären har enligt enkätsvaren gjort 7 julkrubbor vid tillfällena då hon fått

”fria händer”. Vid en beställning har Spångberg fått i stort sett ”fria händer”. Fyra beställare har angett motivet, men sedan har de låtit konstnären välja resten. Lika många (4) har tillverkats efter samråd mellan konstnären och beställaren. Enbart vid ett par (2) tillfällen har beställaren ensam valt motivet.

Det finns 16 *övriga motiv* redovisade i enkätsvaren. 11 av dessa har någon uppgift om motivvalet.

Motiven (5) där Spångberg haft ”fria händer” är en duva (Nybro pastorat), en dopljusstake (Malmbäcks pastorat), en trärelief med symboler (Vederlövs pastorat) och en skylt till ett församlingshem (Ryssby pastorat [Rockneby]).

Bygdemotivet i Reftete pastorat är gjort i samverkan mellan konstnären och beställaren. Bakgrundsmotivet till julkrubban i Örsjö (Madesjö pastorat) har önskats av beställaren men utformats av Spångberg. Det finns ytterligare 5 föremål där konstnären fått beställningar på motiv som andra valt.

4.3 Initiativtagare och finansiärer

Det kan vara intressant att studera vilka personer eller grupper det är som tar initiativet till att beställa skulpturer av Spångberg. För att kunna fullfölja initiativet behövs bl a någon form av finansiering. Därmed är det även av intresse att studera vem/vilka som bekostat skulpturen. I enkätsvaren har lämnats en del uppgifter om initiativtagare och finansiärer.

I detta avsnitt redovisas uppgifter om vanliga kategorier av initiativtagare och finansiärer.

I enkätsvaren tas det upp totalt 128 skulpturer/skulpturgrupper. 98 av dessa har någon uppgift om *vem som tagit initiativet* till beställningen.

Det överlägset vanligaste (38) är att någon *präst* tagit initiativet och därefter kommer *kyrkoråden* (17). Andra initiativtagare är församlingar (10), syföreningar/sykreter (7) och enskilda personer (6) som inte räknas in i andra kategorier. Två skulpturer är gåvor från Spångberg och lika många (2) har beställts av kyrkvårdar. Ungdomsgrupper (2) har också tagit initiativ till att beställa skulpturer.

I enkätsvaren finns 103 uppgifter beträffande finansieringen. Det vanligaste är att *församlingen* (31) bekostar skulpturerna. Nästan lika ofta (25) är skulpturerna en *gåva* eller har de finansierats med *gåvomedel*. Det händer även att syföreningar/sykreter (15), kyrkokassan (6) eller olika fonder (5) står för räkningarna. Några (3) skulpturer har kyrkoråden bekostat tillsammans med enskilda givare. Ett par (2) skulpturer har finansierats med insamlade medel.

4.4 Skulpturernas funktion i församlingsarbetet

Skulpturernas budskap påverkas av fler än konstnären när de används i församlingsarbetet och tolkas där. Det finns därför anledning att studera skulpturernas funktion i respektive församling. I enkätformuläret finns en fråga som tar upp detta område, men alla har inte svarat på frågan.

42 av de 56 pastoraten som redovisat någon skulptur har lämnat uppgifter om dess användning, så har även Tallnäs stiftsgård gjort. En del (6) har svarat att skulpturen inte används i församlingsarbetet. Några (3) har svarat att den används, men inte förklarat på vilket sätt. Andra enkätsvar är svåra att tolka. Det gäller speciellt när enkätsvaret handlar om flera skulpturer och funktionsfrågan har besvarats mycket kortfattat.

Materialet är inte tillräckligt omfattande för att dra några stora slutsatser om skulpturernas användning i församlingsarbetet. Det kan i alla fall konstateras att flera skulpturer används till *mer än utsmyckning*. Här nedan redovisas några

olika funktioner som tagits upp i enkätsvaren.

De flesta skulpturer används i olika *gudstjänstsammanhang*, vanligast är uppgifter om processionskorsens användning vid *processioner*. En annan vanlig uppgift är att skulpturerna används i olika former av *undervisning*, bl a i barnarbetet, i predikan och vid besök av skolklasser. Det är speciellt julkrubborna som används då skolklasser kommer till kyrkan.

En uppgiftslämnare anger att prästerna ofta anknyter till triumfkrucifixet under predikan. En annan person skriver att skulpturerna har "satt sin prägel på två kyrkor och starkt bidragit till en andlig atmosfär". I några kyrkor används korsen som blickpunkt vid gudstjänsterna och en uppgiftslämnare poängterar att processionskorsen är vackert att se på. I en kyrka används Spångbergs krucifix på altaret under kyrkans festdagar och ersätter då lidandeskrucifixet. Vid dopgudstjänster använder en församling dopljusstaken som Spångberg gjort och en annan församling använder en doptavla.

4.5 Skulpturernas spridning

I detta avsnitt studeras hur spridningen av skulpturerna kan ha gått till. Underlaget för tolkningen är tidigare berörda uppgifter om införskaffningsår och initiativtagare. En intervju med Peter Bexell har också haft betydelse för att få reda på några olika personers bakgrund.

Flera församlingar i Växjötrakten beställde skulpturer under tiden Spångberg bodde där (1961-1975, se 2.1 *Sjuttiotvå års livserfarenhet*), men beställningar kom även från andra delar av stiftet. Enkätsvaren visar att redan under 60- och 70-talet beställde geografiskt avlägsna pastorat skulpturer av Spångberg.

I mitten av 60-talet införskaffades av konstnären ett par kors till S Unnaryds kyrka (Långaryds pastorat i stiftets västra del). Under 70-talet var det en del pastorat i stiftets sydvästra, sydöstra och norra delar som beställde skulpturer. Det fanns även beställningar från andra delar i stiftet. I trakterna kring konstnärens hem märks ett visst *geografiskt spridningsmönster*, som inte gäller för övriga delar av stiftet, (se bilaga 3).

Det måste finnas fler spridningsvägar och en skulle kunna vara via *personliga kontakter*. Många av dem som beställt skulpturer har haft anknytning till Växjö domkyrka och kretsen kring Danell. En del av personerna har haft kontakt med *Hjelmserydsstiftelsen* och i båda dessa sammanhang har även Spångberg varit aktiv. Flera personer är även med i den högkyrkliga sammanslutningen *Sodalitium Sancti Sigfridi* vars systerorganisation *Sorores Sancti Sigfridi* Spångberg varit ledare för (se 2.1 *Sjuttiotvå års livserfarenhet*).

Även en del av personerna som beställt skulpturer under 80- och 90-talet har anknytning till ovanstående sammanhang.²⁵

Efterhand har Spångberg blivit upptäckt av allt fler människor i olika sammanhang (se 2.1 *Sjuttiotvå års livserfarenhet*). Spridningen har troligtvis tagit *många olika vägar* och här tolkas enbart några möjliga tendenser *i början* av Spångbergs verksamhet.

4.6 Sammanfattning

I enkätundersökningen lämnade 56 pastorat och 1 stiftsgård uppgifter om 128 skulpturer/skulpturgrupper. I detta kapitelns första avsnitt har skulpturernas motiv, införskaffningsår, utformning och placering redovisats. Skulpturerna har delats in i 6 huvudkategorier varav *processionskors* (33) är den största kategorin. *Övriga kors* (27) kommer på andra plats.

²⁵ Intervju 23/11-95

Av de 60 kors som nämnts ovan, är de flesta utformade som segerkrucifix och bara ett beskrivs som lidandeskrucifix. De två tidigaste korsen uppges vara från mitten av 60-talet.

Det finns 22 *julkrubbor*, vilket utgör den tredje största kategorin. Julkrubborna finns i många olika utformningar och uppgifterna tyder på att de flesta har införskaffats under 70-talet.

På fjärde plats kommer *Jesusmotiven* (21). Motiven och införskaffningsåren varierar t ex olika påskfigurer och Jesus som välsignar barnen från 70-talet, Emmausvandrarerna och Jesus i Betania från 80-talet, Jesus på stranden och brödundret från 90-talet.

Den näst minsta kategorin är *Övriga motiv* (16). Det äldsta föremålet är ett altare med symboler för de tolv apostlarna. Det införskaffades troligtvis 1960. Andra motiv är duvor, reliefer med symboler och bygdemotiv, utdrivningen från paradiset och skulpturer av apostlarna.

Den minsta kategorin är *Mariamotiv* (9). Maria tillsammans med Jesusbarnet är den vanligaste utformningen, men det finns även ett par skulpturer av bebådelsen. Det finns en Mariaskulptur från mitten av 70-talet och det är den äldsta som har redovisats.

När dessa motivkategorier redovisats följer några avsnitt om motivval, initiativtagare och finansiärer, samt skulpturernas funktion. Enligt uppgifterna i enkätsvaren har Spångberg medverkat vid 61 motivval och 40 av skulpturerna har gjorts utifrån andras motivval.

Initiativet till att beställa skulpturer från Spångberg kommer främst från präster. Finansieringen står oftast församlingarna för. Nästan lika vanligt är att de har skänkts som gåva eller finansierats med gåvomedel.

Flera av skulpturerna används i församlingsarbetet. Vanligast är det att de används i gudstjänsterna och i samband med olika former av undervisning. Sist i detta kapitel före denna sammanfattning finns ett avsnitt om skulpturernas spridningsvägar. Skulpturerna började spridas i konstnärens geografiska, men även fritt i stiftet utan något geografiskt mönster. Troligtvis spreds de flesta genom personliga kontakter med konstnären.

5 Förhållandet mellan Spångberg och beställarna - analys och syntes

I detta kapitel görs en analys av förhållandet mellan Spångbergs intentioner med att skulptera i trä och församlingarnas användning av hennes verksamhet. Kapitlet blir samtidigt en syntes av uppgifter ur de föregående kapitlen, eftersom dessa ligger till grund för analysen. I analysen ingår även några av författarens egna reflektioner kring Spångbergs verksamhet. Kapitlet är ett bidrag till att öka förståelsen för processen kring träskulpturerna.

I det *första* avsnittet görs en syntes och analys av verksamheten utifrån Spångbergs perspektiv och i det *andra* görs en analys från motsatt håll, d v s från beställarnas perspektiv. I detta avsnitt behandlas även responsen kring Spångbergs verksamhet. Några motiv i spridningsfältet mellan dessa båda parter behandlas i det *tredje* avsnittet. Där söks det efter förklaringar till varför beställarna önskar vissa motiv och utformningar, samt varför Spångberg kan tänka sig utföra sådana beställningar.

I det *fjärde* avsnittet analyseras kommunikationen mellan Spångberg och beställarna. Det innebär bl a en analys av tolkningsmöjligheterna som finns i samband med Spångberg och hennes verksamhet. Det handlar även om situationer då träskulpturerna "lever sitt eget liv", skilda från Spångbergs tolkningsramar. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

5.1 Spångbergs förhållande till beställarna och beställningarna.

Spångberg betraktar sig själv som *förkunnare*, medan en del andra verkar se henne som en *konstnärlig resurs*. Enkätsvaren visade att många beställer skulpturer där de själva väljer motivet och ibland även utformningen.

Spångberg beskrivs som en *självständig* person som går sin egen väg. Hon beskriver sig själv som envis och målmedveten. Det finns människor som påstår att hon alltid har "fria händer", men hon själv känner sig *bunden* av beställningarna. I sina anteckningar skriver hon om konstnärens bundenhet vid Kristus och den frihet konstnären i övrigt måste ha. Ändå verkar hon inte ta vara på den friheten fullt ut för egen del. Vad kan det finnas för anledningar till att hon ofta trots allt, anpassar sig och gör skulpturer på beställning?

För det *första* har flera av beställningarna kommit från personer som Spångberg känner. I sådana situationer kan det tänkas att den personliga relationen betyder mer än det fria skapandet och beställarens önskemål prioriteras.

Om beställaren inte redan har personlig kontakt med Spångberg kan det vara viktigt för honom/henne att försöka få denna kontakt.

För det *andra* tar Spångberg vara på möjligheterna att nå ut till många olika människor som besöker kyrkor och församlingshem. Hon vill förkunna det kristna budskapet för alla. Spångbergs möjligheter att nå ut till många människor ökar om skulpturen placeras i en välbesökt lokal. Därmed är det bättre med en beställning till gudstjänstrummet än till sakristian.

För det *tredje* vill Spångberg vara med och påverka kyrkans förkunnelse. Hon vet att bilden inte kan säga allt, men hon vet också att den "... nakna symbolen kan säga mer än evangeliet i historisk kostym".

Hon har blivit mest känd för sina träskulpturer. När hon accepterar beställningen av en skulptur, får hon möjlighet att påverka ytterligare en del av förkunnelsen.

Det är inte bara beställaren som ställer krav, utan Spångberg ställer också ofta motkrav, t ex att få komma och tala över motivet vid invigningen. När hon accepte-

rar en beställning kan det vara första steget för ett personligt besök i någon församling. Vid besöket kan hon komplettera bildframställningen med muntlig förkunnelse. Vid församlingsbesök kan nya kontakter skapas och fler människor kan bli intresserade av henne som person och hennes verksamhet.

Väcks intresset skaffar kanske några församlingsmedlemmar hennes skrifter och videofilmer. Om de som är aktiva i kyrkan tar emot hennes förkunnelse, kan hon indirekt påverka kyrkans förkunnelse. En del kommer kanske att besöka henne hemma på Björkelund och ta del av hennes eget material. Där har hon större möjligheter, än i kontakten med beställarna, att fritt förkunna i ord och bild.

Spångberg kan dessutom hjälpa andra med att förmedla ett budskap i bildform. Det kan vara någon som vet vad han/hon vill förkunna och hur det ska utformas, men som inte har gåvan att uttrycka det.

Beställarna behöver respektera hennes anspråk på att vara förkunnare, även om de bara har ett konstnärligt intresse av träskulpturerna. När somliga beställare enbart ser henne som konstnär kan situationen bli komplicerad, inte minst med tanke på att hon själv ser sig som förkunnare.

För det *fjärde* önskar Spångberg mindre ord i förkunnelsen och mer inre bildskådande. Träskulpturerna kan vara ett medel för att få balans mellan ord och bild.

För det *femte* anser hon att bilden kan aktualisera närvarokänslan av en andlig verklighet. När hon får en beställning på en skulptur, utmanas hon att göra en bild som kan aktualisera denna närvarokänsla. Många beställningar t ex krucifix och julkrubbor, ger henne möjlighet att genom skulpturerna förmedla en känsla av Jesu närvaro. Denna funktion hos skulpturen tar antagligen inte alla beställare hänsyn till vid motivvalet.

För det *sjätte* kan hon ibland påverka motivval och utformning. Även om andra har bestämt motivet tar hon vara på möjligheten att förmedla dogmatik, uttrycka trosskeenden, ge en rak biblisk förkunnelse, ge kunskap om kristen tro och kristendomens historia. En del av de beställda motiven har hon själv valt att göra även vid tillfällena då hon inte varit styrd av beställningar.

Det kan hända att Spångberg omedvetet påverkar framställningen av träskulpturerna mer än hon själv anar. I ett enkätsvar poängterades att hon alltid har "fria händer". Hon verkar inte uppleva sitt inflytande över beställningarna lika tydligt som en del beställare gör.

För det *sjunde* använder hon träskulpturerna för att "bygga broar" till olika kyrkliga traditioner och till sekulariserade människor. Mångtydigheten hos en bild gör att människor med olika uppfattningar kan tolka bilden på olika sätt. Därmed kan människor med olika uppfattningar relatera till en och samma bild och detta kan underlätta kommunikationen.

Flera av de redovisade motiven kan återfinnas i fler sammanhang än Svenska kyrkans lokaler. En del motiv är dessutom kända av många människor som inte är aktiva i någon kyrka, t ex julkrubborna. Även beställarna använder skulpturerna för att "bygga broar", t ex när skolklasser kommer på besök till kyrkan.

För det *åttonde* har Spångberg fått respons som visar på att träskulpterandet är meningsfullt, även om beställningarna begränsar hennes frihet att förkunna.

För det *nionde* kan en del av Spångbergs bakgrund ha påverkat hennes inställning till beställningarna. Hon har sina rötter i en luthersk tradition och pliktuppfyllelsen har ofta betonats i den traditionen. Ett annat exempel är Thomas à Kempis bok som hon haft som en följeslagare i livet, där författaren bl a tar upp betydelsen av att inte framhäva sig själv.

För det *tionde* har hon svårt att säga nej till uppdrag, men det innebär inte att beställarna får styra allt.

För det *elfte* är träskulpterandet bara ett av många sätt att göra evangeliet

levande och begripligt. Hennes målsättning att förkunna evangeliet om Jesus verkar vara viktigare än verksamheten i sig och friheten att själv skapa konstverken.

För beställarna är träskulpturerna antagligen också bara en del av ett större sammanhang.

Det tycks finnas ett antal anledningar för Spångberg att göra träskulpturer, trots att beställningarna till viss del styr henne. Därmed är det inte sagt att Spångberg bör låta sig styras av beställningar även i fortsättningen.

Spångbergs träskulpturer innebar i början en viss förnyelse av kyrkokonsten, men på grund av anpassning till beställarnas krav tycks verksamheten ha stagnerat något. Det verkar nämligen finnas en tendens att människor beställer bildframställningar som gjorts tidigare. Därmed blir det många liknande skulpturer och inte så mycken variation av motiven.

Om Spångberg avstod från en del beställningar och lät sitt inre bildskådande komma till uttryck i form av nya träskulpturer blev det kanske en fortsatt förnyelse av kyrkokonsten. Dessutom skulle mer av Spångbergs gudserfarenhet kunna uttryckas för fler.

Det kan vara bra att känna till Spångbergs intentioner, oavsett om hon kommer att säga nej till en del uppdrag och begränsar antalet beställningar eller om hon försätter säga ja.

5.2 Beställarnas förhållande till Spångberg och hennes verksamhet

Spångbergs förhållande till beställarna analyserades i det föregående avsnittet. Några anledningar som togs upp kan kanske förklara varför hon ibland anpassar sig efter beställarnas önskemål. I avsnittet som här följer görs en analys från motsatt håll. Vad kan det finnas för anledningar till att människor beställer skulpturer av Spångberg?

För det *första* har Spångberg blivit känd. I början var det några i bekantskapskretsen som tog vara på Spångbergs verksamhet. Efterhand har allt fler upptäckt denna möjlighet och skulpturerna har spritts i vidare kretsar. Hon har under senare år uppmärksammats i bl a tidningar, tidskrifter, TV och radio. Ofta har hon presenterats som "förkunnare i trä". Uttrycket verkar ha väckt intresse och uppmärksamhet.

Ytterligare kontaktytor har uppstått under resorna då hon medverkat med föredrag. Antalet besökare på Björkelund tyder på att många känner till hennes namn och verksamhet.

För det *andra* har hon inte enbart blivit känd, utan även erkänd som träskulptör och förkunnare. Några tecken på det är dels kulturpriserna som hon tagit emot och dels de positiva omdömen som journalister gett henne i olika reportage.

För det *tredje* är Spångberg en intressant personlighet, vilket troligtvis också har haft betydelse. Beställarna kan ha tagit intryck av hennes personlighet när de mött henne och även blivit intresserade av det hon vill förmedla genom sina träskulpturer.

Hon uttrycker både svaghet och styrka i sin personlighet. Det är sällan att båda dessa sidor tar sig tydliga uttryck i en och samma person. Spångberg berättar om sina svagheter och om svårigheter som hon drabbats av. Hon kan förmedla hopp i svåra tider genom att visa på vad hon själv gått igenom utan att ge upp.

Samtidigt har Spångberg visat styrka och säkerhet inom andra områden. Hon visar på styrka i gudsrelationen och i en "jordnära" tro som klarar prövningar. Hon kan dessutom, i vår tid när många är ensamstående, vara en förebild och visa på ett meningsfullt liv utan familj.

Spångberg vill leva för Gud och samtidigt har hon inte helt avskärmat sig från människor. Det har ofta förekommit att hängivna kristna haft svårt att finna balansen mellan gudsrelationen och mänskorelationerna.

För det *fyärde* har hon utvecklat en speciell konststil. Det finns både möjlighet att känna igen konststilen och uppleva en nyfikenhet inför mötet med skulpturerna. Motiven är ofta traditionellt bibliska och inte tidsbundna. De förändras inte i förhållande till samhällsutvecklingens upp- och nergång.

Det finns likheter mellan utformningen av hennes träskulpturer och annan kyrkokonst. Hon har skaffat sig kunskap om hur motiven tidigare har utformats och hon har en känsla för den miljö där skulpturerna ska placeras. Samtidigt som det finns likheter med andra kyrkokonstnärers stil, finns det även vissa drag i utformningen som gör hennes konststil unik.

För det *femte* är Spångberg tillmötesgående. Hon utnyttjar inte fullt ut sin frihet som konstnär, utan försöker oftast tillgodose beställarens önskemål. Det finns en vilja hos henne att ta hänsyn till den miljö, de människor och den tradition som skulpturerna ska placeras i.

För det *sjätte* har Spångberg en känsla för tidsandan. Under 60-talet när processionerna började återkomma i några svenska kyrkor, började hon göra processionskors.

Nu för tiden betonar hon betydelsen av att låta alla sinnen medverka, inte minst känslorna. Inom några av Svenska kyrkans församlingar har den känslomässiga dimensionen på senare tid lyfts fram mer än tidigare.¹

Spångberg vill nu och framöver satsa mer på "ikonmålning"(se bilaga 6, bild 1), mystik och meditation. Detta är något som även har börjat återkomma i Svenska kyrkan.²

Kritiken av kyrkans förkunnelse har hörts till och från under kyrkohistorien. I nuläget är det fler än Spångberg som kritiserar förkunnelsen.³

Spångberg har fördjupat sig i judendomen och undervisat om kristendomens rötter i judendomen. Hon försöker även uttrycka judiska drag hos t ex Mariaskulpturerna. I en Mariatolkning som hon gör, menar hon att Maria är den kvinna som förenar judendomen och den kristna kyrkan. I den kristna traditionen har judendomens betydelse ibland försumrats. På senare tid har man dock kunnat märka att judendomens betydelse på nytt lyfts fram.⁴

För det *sjunde* är hennes skulpturer användbara som ett medel för förkunnelsen.

Dessa sju anledningar är intressanta att sätta i relation till Spångbergs intentioner. Hennes syfte med verksamheten är främst att förkunna evangeliet om Jesus och inte att hon själv ska bli känd och erkänd. Detta kan visserligen hjälpa henne att nå ut, men om hon och hennes personlighet blir det viktigaste, uppfylls inte hennes intentioner. Den sjunde anledningen om skulpturerna som medel i förkunnelsen stämmer bättre med hennes intentioner.

Hon uppskattar när människor upptäcker hennes speciella konststil, men för henne är det inte konstverket som är det primära. Spångberg vill ta hänsyn till beställarna samtidigt som hon skulle vilja ha större frihet i skapandet av skulpturer. Därmed är den tillmötesgående attityden inte helt i överensstämmelse med hennes intentioner.

Känslan för tidsandan är viktig för Spångberg och inte minst för hennes förkunnelse. Hon anpassar sig delvis till det som är aktuellt men reagerar mot annat. Hon inriktar sig på att göra det hon anser vara rätt och därmed blir denna anpass-

¹ Ett exempel är den s k Torontoväckelsen, se t ex Nordvästra Skånes tidningar 28/1-95, s 1, 15

² Se t ex Lunds stiftsbok 1995; Alm 1995, s 22f

³ Se t ex Leuf 1995, s 11; Lundberg 1995, s 11

⁴ Jfr t ex med den betydelse judaistiken har fått på senare tid, vid Teologiska Institutionen, Lunds Universitet.

ning mycket subjektiv.

Det händer att beställare och andra personer som kommit i kontakt med Spångbergs träskulpturer ger henne respons. Hon upplever det dock som om det inträffar alltför sällan.

Denna avsaknad av kommentarer minskar risken för att andra ska styra hennes skapande och medför att Spångberg gör egna tolkningar av hur människor kommer att ta emot hennes skulpturer. Hade hon däremot fått fortlöpande kommentarer och reaktioner, hade det antagligen funnits större chanser för henne att utveckla verksamheten. Responsen kunde kanske hjälpa henne att avslöja miss-tolkningar och veta vilka motiv som behöver förtydligas. Hon hade kanske även upptäckt om betraktarna förstår mer eller mindre än hon tror.

Det finns kanske en del faktorer, som delvis kan förklara varför hon inte får så mycket "feedback". För det *första* kan det bero på att många inte är vana att ge respons och inte tänker på dess betydelse för ett skapande arbete. För det *andra* finns det antagligen somliga som betraktar henne som professionell och ser hennes skulpturer som normerande istället för ett steg i en fortsatt utveckling. För det *tredje* undviker antagligen en del att framföra kritik, eftersom det kan såra henne. Hon döljer nämligen inte hur känslig hon är för kritik och hur starkt hon kan reagera.

5.3 Några motiv i spänningsfältet mellan Spångberg och beställarna

Syftet med detta avsnitt är att analysera vad det kan vara som motiverar Spångberg respektive beställarna till olika motivval och utformningar. Först tas motiven och utformningarna upp i allmänhet. Sedan följer några tankar kring respektive motivkategori.

De flesta motiv som Spångberg gjort är hämtade från bibelberättelser. Hennes starka band till bibeln kommer till uttryck i flera verksamhetsformer. En anledning till bibelcentreringen kan vara hennes bakgrund i sammanhang där bibeln värderats högt. Om beställarna känner till denna hennes bibelcentrering blir det antagligen naturligt att välja bibliska motiv.

Spångbergs konststil härleds ofta till utbildningen i Oberammergau, men antagligen finns det fler faktorer som haft betydelse. Ett exempel är hennes intresse för ikoner och studierna kring dessa. I sina anteckningar beskriver hon några av ikonmålningarnas utmärkande drag. En del av dessa drag kan kännas igen i hennes egna skulpturer, t ex deras starka förenkling och överkliga proportionsförhållanden.

Korset har varit en central symbol genom kyrkans historia. En symbol som är erkänd och använd mer än många andra symboler.⁵ Med tanke på motivets centrala ställning är det inte konstigt att människor beställer kors och att Spångberg tillverkar dem. Den stora mängd beställningar som gjorts av processionskors kan troligen förklaras utifrån ett ökat behov, vilket Spångberg nämnt.

Enligt Bexell var det känsligt att införskaffa processionskors under 60-talet.⁶ Några decennier senare hade situationen förändrats. En undersökning som gjordes 1986, visade att 172 församlingar i Växjö stift använde processionskors.⁷ Flera av dessa församlingar har troligtvis införskaffat sitt/sina processionskors under de senaste decennierna.

Spångberg har själv varit engagerad i högkyrkligheten och inom den har man

⁵ Dahlby 1963, s 47

⁶ Intervju 23/11-95

⁷ LUKA 21, fråga 103, Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv. Frågan som ställdes till stiftets 254 församlingar var: "Används processionskors?"

arbetat för en liturgisk förnyelse. Återinförandet av processioner kan ses som en del av förnyelsen och Spångberg har hjälpt till att möjliggöra processionerna genom att tillverka processionskors.

Processionskors och inte minst altarkors är centrala blickpunkter för gudstjänstdeltagarna. När Spångberg får beställningar på sådana, får hon också möjlighet att med en skulptur fånga församlingens uppmärksamhet och förmedla ett budskap.

Olika utformningar av korsen lyfter fram olika delar av budskapet. Spångberg vill nu för tiden helst göra lidandeskrucifix. Kanske beror det på att hon själv har många års erfarenhet av kamp och lidande. En annan anledning till det kan vara hennes angelägenhet att lyfta fram försoningen och grunden för förlåtelsen.

Det kan finnas flera anledningar till att församlingarna hellre beställer segerkrucifix än lidandeskrucifix. För det *första* har lidandeskrucifix dominerat under de senaste århundraden och återinförandet av segerkrucifix innebär förnyelse. För det *andra* kan det bero på att människor hellre vill ha en bild av hopp, seger och makt, än en bild av död och destruktivitet. För det *tredje* har segerkrucifixen varit vanligare i början av kyrkans historia och det finns en tendens i vår tid att söka sig bakåt till traditionens källor.⁸

Från början är det hon själv som tagit upp traditionen med segerkrucifix. När hon fick de första beställningarna, valde hon att framställa krucifixen enligt den för 50-talet ovanliga utformningen. Det finns troligen flera anledningar till att hon valde en sådan utformning och här följer några tänkbara anledningar.

För det *första* gjordes hennes första segerkrucifix bara några år efter det destruktiva andra världskrigets slut. En tid då människor fått se mycket lidande och behövde få ett förnyat hopp. För det *andra* var hon då aktiv i en tradition som betonade gudstjänstens glädje och fest. För det *tredje* kände hon till alternativa utformningar av krucifix, som inte längre var lika vanliga som i början av kyrkans historia. För det *fjärde* valde hon kanske en utformning som hade samband med hennes tolkning av Simeons förväntningar inför mötet med Messias, d v s som en kung med krona på huvudet.

Jesusmotiven verkar betyda mycket för Spångberg och en del av dessa har speciellt stor betydelse, t ex Emmaus- och Betaniamotiven. Intresset för Jesusmotiv började tidigt. Redan under gymnasietiden arbetade hon med Kristusframställningar i konsten.

Hennes målsättning med verksamheten är att förkunna evangeliet om Jesus. Spångberg menar att vi har den tydligaste bilden av Gud i Jesus och därmed har Jesus en central roll i hennes gudsrelation. Genom att visa sig som människa i Jesus, har Gud har gjort sig synlig och därmed kan Gud till viss del avbildas.

Många konstnärer har tidigare försökt gestalta Jesus i olika former av kyrko-konst. Minst ett av dessa konstverk har fått betyda mycket för Spångberg och det är en altartavla med ett Jesusmotiv. Kanske har upplevelsen av denna målning motiverat Spångberg till att göra olika Jesusmotiv.⁹

En del av de beställda Jesusmotiven förekommer även hemma hos henne. Det kan tyda på att även hon själv önskar ha dessa motiv som andra beställer.

Det tillgängliga materialet är inte tillräckligt för att konstatera varför beställarna valt Jesusmotiv, men förslagsvis kan en anledning vara att det blir en illustration till centrala bibeltexter, t ex Jesu uppståndelse. En annan anledning kan vara att en del motiv uttrycker Jesu engagemang i människors vardagliga händelser.

⁸ se t ex Halldorf 1993

⁹ En bild av altartavlan hänger på väggen i det rum där Spångberg skulpterar. Motivet finns även tecknat på framsidan av Spångbergs skrift *70 år med Jesus*, (se bilaga 6, bild 7)

Beställningarna av *Mariamotiv* kan vara ännu en förnyelseambition som ligger i tiden. Flera Mariaskulpturer har beställts av präster/församlingar som till viss del har högkyrklig prägel. Det finns dock fler än Spångberg som har medverkat till det ökade intresset för Maria och hennes återkomst i kyrkorummet. I flera kyrkor och hem förekommer nu för tiden Mariaikoner. Det har även tagits in Mariapsalmer i den Svenska psalmboken.¹⁰ Mariafromheten och kulten kring henne har studerats och böcker har skrivits.¹¹

De flesta Mariaskulpturerna har Spångberg gjort på beställning. Flera av dessa är inte bara Mariamotiv för henne, utan även Jesusmotiv. Hon tillfredsställer nämligen beställarens önskemål om en Mariaskulptur, men utformar den ofta på ett sätt som lyfter fram Jesus.

Julkrubborna har troligtvis samband med traditionen kring julfirandet. Många skolklasser besöker någon kyrka vid jultid. Beställarna har antagligen insett att en julkrubba kan få betyda mycket, inte minst för de som sällan besöker kyrkan. Den kan både ge intryck av ett vackert inslag i kyrkomiljön och fungera som ett pedagogiskt medel.

För Spångberg kan julkrubban vara ett lämpligt motiv, inte minst med tanke på dess centrala budskap. Många känner troligtvis till en del om julkrubbans bakgrund i bibelberättelser och tradition. Det är därmed ett motiv som har förhållandevis goda tolkningsmöjligheter.

Övriga motiv är en kategori som det är svårt att finna några generella förklaringar till. Några motiv ska dock kommenteras.

Petrus uppfattas ofta som en representant för ämbetskyrkan. Petruskulpturerna i Växjö stift har gjorts till kyrkor där präst-/biskopsämbetet har förhållandevis stor betydelse. En Petruskulptur finns i Växjö domkyrka, en finns i Döderhults kyrka och en finns i Två Systrars kapell i Kalmar. Speciellt de två senare är församlingar med en högkyrklig prägel.

Den gråtande Petrus är ett av de motiv som Spångberg kan känna igen sig i. Det är ett motiv som bl a uttrycker sådan svaghet, som Spångberg ibland visar och uttrycker i ord. Det har bara redovisats en sådan skulptur i Växjö stift, men troligtvis är det ett motiv som många skulle kunna känna igen sig i.

I enkätsvaren har det bara redovisats en beställning med önskemål om motiv från GT. Det beror kanske på den underordnade roll GT ofta har haft i kristna församlingar. Det saknas antagligen kunskap kring flera motiv från GT, eftersom NT-undervisningen ofta har lyfts fram på bekostnad av GT-undervisningen.¹²

Spångberg har själv tagit med GT i sin undervisning och visat på sambandet mellan GT och NT. Hon har gjort kristologiska tolkningar av GT och därmed kan hennes önskan av att göra motiv från GT gå ihop med hennes målsättning, nämligen att förkunna evangeliet om Jesus.

5.4 Träskulpturerna som kommunikation

En del av Spångbergs träskulpturer finns i ett sammanhang där människorna känner till Eva Spångberg och hennes tolkningar av motiven. Andra skulpturer skiljs från henne som person och hennes tolkningsramar i samband med att de levereras till beställaren. I detta avsnitt analyseras först förhållandet mellan Spångbergs ambition att ge tolkningsramar och beställarnas användning av denna

¹⁰ Se t ex Svensk psalm nr 164, samt nr 479-482

¹¹ Se t ex Beskow 1991

¹² Ett exempel på GT:s underordnade roll, är bibelutgåvor som enbart innehåller NT.

möjlighet. Sist analyseras tolkningsmöjligheterna i de situationer där skulpturerna är helt skilda från Spångbergs tolkningsramar.

Spångberg vill inte att träskulpturerna enbart ska vara prydnader i någon lokal. Av enkätsvaren framgår det att hennes önskan har uppfyllts i flera församlingar. En del skulpturer har nämligen en funktion i församlingsarbetet och används till mer än utsmyckning.

Spångberg vill att träskulpturerna ska vara ett medel i förkunnelsen och förmedla ett budskap i bildform. Hon menar dock att dessa bilder inte är tillräckliga och kompletterar därför ofta med ord. Ibland får hon möjlighet att tala över motiven vid invigningarna av skulpturerna.

Spångberg riktar kritik mot de beställare som inte "förevisar" (med hjälp av bandspelare), hennes tal kring skulpturen och den tolkning hon gör. Alla beställare verkar dock inte lika angelägna som hon själv att ta vara på denna möjlighet. Ingen av de som svarat på enkäterna har nämnt någon sådan inspelning.

När Spångberg kritiserar kyrkans förkunnelse tar hon bl a upp att det är för mycket ord i förkunnelsen. Det verkar dock som om hon själv tillför en del av dessa ord vid sidan av sin bildförkunnelse.

En del beställare vill att Spångberg ska skriva ner sina tolkningar av skulpturerna, men det tycks inte vara lika angeläget för henne. Det verkar finnas någon brist på ömsesidig förståelse, som kanske skulle kunna åtgärdas genom mer information. Kanske hade det hjälpt om Spångberg klart deklarerat för beställarna, att hon vill tala vid invigningen av skulpturerna och att hon vill ha talet inspelat och utskrivet, för att det sedan ska finnas tillgängligt för kyrkobesökarna. Om hon från början klart deklarerat att hon inte har möjlighet att själv skriva ner någon tolkning, hade kanske beställarna blivit mer angelägna om att ta vara på de tolkningsmöjligheter, som hon trots allt ger.

Spångberg har dock producerat en del material som kan fungera som tolkningshjälp och uppföljningmaterial. I flera av hennes videofilmer blir förkunnelsen samtidigt en tolkning av träskulpturerna. I hennes skrifter märks oftast inte sambandet mellan förkunnelsen och tolkning av de konkreta träskulpturerna lika tydligt.

Ett undantag är Mariamotiven (den minsta kategorin i enkätmaterialiet) som har fått en egen skrift och tolkning, (se *Med bildhuggarjärn och klubba bön och meditation*). Spångberg har däremot inte gett ut något tolkningsmaterial som i huvudsak handlar om de största motivkategorierna, d v s processionskors och övriga kors. Hon tar visserligen upp korset och dess betydelse på flera ställen, men tolkar inte korsmotivet lika utförligt som Mariamotivet.

En anledning till detta skulle kunna vara att det troligtvis finns mer kunskap och tolkningsmaterial kring korset än kring Maria.

Spångberg menar att det blir ytterligare arbete om hon ska göra ett uppföljningsmaterial till de olika motiven. Vore det inte värt att prioritera ett sådant arbete före massproduktion av några motiv. Med tolkningshjälp kan skulpturerna antagligen fylla ännu större funktion i församlingsarbetet och kanske förmedla budskapet ännu tydligare.

Enligt Spångberg finns det även känslomässiga hinder för att göra ett uppföljningsarbete, men dessa tycks vara överkomliga. Hindren borde nämligen även ha funnits när hon gjorde videospelningar kring en del träskulpturer, t ex filmen *Och de kände igen honom*.

Om Spångberg valt att arbeta mer med tolkningsutbudet, hade det antagligen också funnits större möjligheter att använda mer symbolik. Människor ansågs kunna ta dessa symboler till sig på 50- och 60-talet. Borde man inte kunna det nu

också, om motsvarande hjälp med tolkningen kunde åstadkommas.

Spångberg som känner till tolkningar av motiv och symboler är en viktig resurs för människor som inte känner till de traditionella motiven och symbolerna. Problemet med okunskapen löses troligtvis inte genom att Spångberg undviker okända symboler.

Antagligen är det inte enbart nackdelar med att människor inte känner till all symbolik och framställning av motiv. Om Spångberg utformar Kristusgestalten med krona på huvudet, kan människor bli nyfikna, ställa frågor och söka förklaringar. Det finns exempel på hur några har frågat henne om kronans betydelse och hur hon fått möjlighet att ge en tolkning. En del har antagligen själva sökt förklaringar utan Spångbergs hjälp. Nyfikenheten kan bli början på en utvecklande process. En sådan process kan förmedla mer än den enskilda träskulpturen.

Det är många som ser Spångbergs skulpturer vid besök i kyrkor; andra ser skulpturerna avbildade på vykort osv. Flera av dem känner antagligen inte till Spångberg som person och ännu mindre hennes tolkningar. En del får motiven tolkade av andra personer, t ex i prästens predikan. Somliga blir kanske helt utlämnade till sina egna tolkningar.

Om kontakten med Spångberg och hennes tolkningar saknas kommer bilden att "leva sitt eget liv", fri från hennes övriga verksamheter och intentioner. De flesta skulpturer som finns i kyrkorna "lever troligen sitt eget liv". Spångbergs ambitionsnivå när det gäller tolkning av träskulpturerna och komplettering med ord får antagligen betraktas som mycket ovanlig. Hon verkar dock ha insett att tolkningsramarna är begränsade även om hon själv bidrar med en del tolkningsmöjligheter. Denna begränsning är troligen en anledning till att hon försöker göra träskulpturerna lättillgängliga.

Det finns flera exempel i enkätmaterial som visar på att skulpturerna tolkas i församlingsarbetet. Spångberg har dessutom mött människor som gjort "rätta bibliska tolkningar" av skulpturerna och ibland har de lagt in tankar som hon själv inte tidigare tänkt på. Dessa tolkningar kan tas som ett tecken på att Spångbergs träskulpturer inte är begränsade av hennes egna tolkningsramar.

De flesta skulpturer finns i en miljö som erbjuder stora möjligheter till tolkning. Många av de motiv som Spångberg gjort har funnits tidigare i kyrkans historia. Det finns därmed tolkningsramar som kan komplettera när Spångbergs tolkningar inte finns till hands. Även hennes tolkningar bygger till stor del på tidigare tolkningar i kyrkohistorien. Psalmerna och bibeltexterna som finns till hands i kyrkorumen kan vara en form av tolkningshjälp.

De redan befintliga tolkningsmöjligheterna kan dock medföra svårigheter. De som inte har någon längre erfarenhet av utbildningar kan ha svårt för att söka tolkningar i t ex litteratur. De s k lågutbildade är grupp av människor som Spångberg speciellt har riktat sig till. Hennes arbete med att samla tolkningsmaterial i bl a lättillgängliga skrifter och på videofilmer kan vara till stor hjälp. Det ger troligtvis inte en komplett tolkning av motivet, men ett lättillgängligt material kan väcka intresset och vara en hjälp på vägen, även för den som studerar teologi. Sådant material har kyrkan ofta saknat och behovet finns fortfarande.

I denna uppsats har träskulpturerna främst behandlats i relation till Spångberg och hennes verksamhet. Det hade varit intressant att göra en fortsatt studie kring träskulpturerna när de är skilda från Spångbergs tolkningsramar och undersöka hur människor upplever hennes skulpturer. Ett sådant studie hamnar dock utanför ramarna i detta arbete.

5.5 Sammanfattning

I analysen av Spångbergs förhållande till beställarna och beställningarna, togs ett antal troliga anledningar upp som kan motivera henne, att ta emot beställningar och utföra dem.

Hennes personliga relationer till beställarna och hennes vilja att nå ut med budskapet till alla människor kan vara en anledning. Möjligheten att använda träskulpturerna som ett medel för önskvärd förkunnelse och skulpturernas förmåga att aktualisera en närvarokänsla kan troligtvis vara en annan anledning. Även om mycket styrs av beställningarna, verkar hon ta vara på de tillfällen som ges. Träskulpturerna kan även vara medel för att "bygga broar" mellan människor med olika bakgrund. Den respons hon får har antagligen också betydelse. Hennes bakgrund i traditioner som lyfter fram plikten och självförsakelsen kan ha ett visst inflytande, dessutom har hon svårt att säga nej till uppdrag. Till sist konstaterades att träskulpturerna inte verkar vara det primära, utan bara ett av många sätt att sträva mot målsättningen.

Därefter togs det upp några nackdelar med att Spångberg gör beställda skulpturer. Om hennes inre bildskådande istället kom till uttryck i skulpterandet kunde det kanske leda till förnyelse av kyrkokonsten.

I det andra avsnittet behandlades beställarnas förhållande till Spångberg och hennes verksamhet. I analysen upptäcktes en del troliga anledningar till att människor beställer skulpturer av Spångberg.

Några anledningar som redovisades var att Spångberg har blivit både känd och erkänd som träskulptör och förkunnare. Hon har dessutom en intressant personlighet och har utvecklat en speciell konststil. Hennes tillmötesgående attityd och känslan för tidsandan är antagligen också av betydelse. Skulpturerna kan dessutom användas som ett medel i förkunnelsen.

Dessa anledningar sattes i relation till hennes intentioner och det upptäcktes både överensstämmelser och skillnader. Till sist behandlades den sparsamma respons som Spångberg får från beställarna och andra personer.

I det tredje avsnittet konstaterades det att både Spångberg och beställarna kan ha ett antal olika anledningar till motivval och utformningar. Det kan bli bero på behovet av ett bruksföremål som till exempel processionskrucifix, eller den uppmärksamhet skulpturerna kan få på deras placering. Andra anledningar kan vara motivets betydelse för Spångberg personligen, skulpturernas möjlighet att illustrera bibeltexter eller deras pedagogiska funktion. Det kan även vara förnyelseambitioner som ligger till grund för beställningar och förverkligande av skulpturer.

I det fjärde avsnittet behandlades Spångbergs inflytande över träskulpturernas tolkning. Det förekommer att hon påverkar tolkningen av träskulpturerna även efter det att de överlämnats till beställarna. Spångberg erbjuder några tolkningsformer som inte alltid stämmer överens med beställarnas önskemål om tolkningsmaterial. Det verkar som om det saknas ömsesidig förståelse. Det konstaterades dessutom att användningen av symbolik kan medföra både tolkningssvårigheter och fördjupningsmöjligheter.

Möjligheten att tolka träskulpturer när de "lever sitt eget liv", d v s när de är skilda från Spångberg och hennes verksamhet togs upp. I analysen konstaterades bli att det ofta finns tolkningsmöjligheter i den miljö där skulpturerna är placerade, men det kan vara svårt för en del att tillgodogöra sig dessa tolkningar. Spångberg har bidragit med att öka tillgängligheten av sådant material bli genom att samla ihop och formulera tolkningar i sina skrifter och på videofilmer.

6 Sammanfattning

Syftet med denna uppsats har varit att studera Spångberg som "förkunnare i trä". Det har gjorts genom att bearbeta följande tre frågor: Vilka är Spångbergs intentioner med att skulptera i trä? Hur har Svenska kyrkans församlingar använt sig av Spångbergs träskulpterande? Vilka förhållanden finns mellan Spångbergs intentioner och församlingarnas beställningar?

Materialet som använts för bearbetningen har i huvudsak varit: För det första Spångbergs eget utgivna material i form av skrifter och videofilmer. För det andra tidnings- och tidskriftsartiklar. För det tredje några intervjuer och för det fjärde en enkätundersökning.

Bearbetningen av uppsatsens problem har börjat med en bakgrundsteckning. Den har gjorts för att studera och visa på det större sammanhang som Spångberg och hennes träskulpterande befinner sig i.

Därefter har problemformuleringarna bearbetats var för sig i de tre följande kapitlen.

Spångberg vill främst vara en förkunnare som förmedlar evangeliet om Jesus. Hennes träskulpturer är ett medel i förkunnelsen, men de behöver kompletteras med ord. Spångberg vill bara göra kristna motiv och önskar att hon haft större frihet att själv välja motiv. Hon önskar att skulpturerna ska ges tolkningsmöjligheter och att dessa ska vara lättillgängliga.

Spångberg vill ge en rak biblisk förkunnelse med mycket mystik och fördjupning, samt kunskaper i kristen tro och kristendomens historia. Hon gör ofta dogmatiska framställningar av skulpturerna och vill att dessa ska förmedla ett "trosskeende". Hon vill att skulpturerna ska uttrycka vad de gestaltade situationerna betyder för oss.

Ett antal av Svenska kyrkans församlingar i Växjö stift, har beställt skulpturer av Spångberg. 56 pastorat och 1 stiftsgård har redovisat sammanlagt 128 skulpturer/skulpturgrupper. Det har främst rört sig om krucifix. I minst 40 fall har beställarna själva styrt motivvalet. Det är i huvudsak präster som tagit till vara på möjligheten att beställa skulpturer och församlingarna har ofta stått för kostnaderna. Flera församlingar har använt skulpturerna i församlingsarbetet.

Det går att finna flera anledningar som antagligen kan motivera Spångberg till att ta emot beställningar och utföra dem. Om Spångberg istället avstår från beställningsarbeten och istället väljer att skulptera sina egna bilder, kan det leda till förnyelse av kyrkokonsten.

Det finns antagligen flera skäl till att människor beställer skulpturer av Spångberg. När dessa skäl sätts i relation till Spångbergs intentioner märks både överensstämmelser och skillnader. Ett spänningsfält kan också upptäckas när det gäller anledningar till Spångbergs och beställarnas olika motivval och utformningar.

Träskulpturerna sätts ibland i samband med Spångberg och hennes tolkningsramar. I andra situationer är de helt skilda från dessa tolkningsramar då de "lever sitt eget liv". Det finns möjligheter att finna tolkningar helt utan Spångbergs hjälp. Hon är dock angelägen om att hjälpa andra med tolkningar och förutom hennes tal över en del skulpturer erbjuder hon lättillgängligt material som tolkar några motiv.

Käll- och litteraturförteckning

Bilder

Altarskåp	Högsby kyrka	s 30
Altarskåp	Överlida kyrka	s 14f, 19, bilaga 6
Den barmhärtige samariern	Björkelund, G:a Hjälmseryd	s 20
Den förlorade sonen	Björkelund, G:a Hjälmseryd	s 20
Den tomma graven	Björkelund, G:a Hjälmseryd	s 20
Franciskus	Björkelund, G:a Hjälmseryd	s 20
Himmelsfärden	Björkelund, G:a Hjälmseryd	s 20
"Ikonmålning"	Björkelund, G:a Hjälmseryd	s 11, bilaga 6
Julkrubba	Oskars kyrka, Madesjö pastorat	s 32
Julkrubba	Vallsjö kyrka, Sävsjö pastorat	s 32
Julkrubba	Växjö domkyrka	s 32
Julkrubba	Vadstena klosterkyrka	s 25, 32, bilaga 6
Krucifix	Skatelövs kyrka	s 29
Lidandeskrucifix	Växjö domkyrka	s 29, bilaga 6
Mariaskulptur	Döderhults kyrka	s 24, 31, 33, titelsida
Mariaskulptur	Garvaregårdens kapell, Förlösa pastorat	s 31f
Mariaskulptur	Mariakyrkan, Ljungby pastorat	s 24, 32, bilaga 6
Mariaskulptur	Växjö domkyrka	s 31
Noa	Björkelund, G:a Hjälmseryd	s 19
Segerkrucifix	Mariakyrkan, Ljungby pastorat	s 22, 29, bilaga 6
Triumfkrucifix	Församlingshemmets kapell i Berga	s 29
Triumfkrucifix	Fridafors kyrka, Almundsryds pastorat	s 29
Triumfkrucifix	Garvaregårdens kapell, Förlösa pastorat	s 29
Triumfkrucifix	Gränna kyrka	titelsida

Intervjuer

Intervjuerna finns dokumenterade på kassetband och förvaras hos författaren.

Intervju 19/11-95 med Eva Spångberg

Intervju 22/11-95 med Eva Spångberg

Intervju 23/11-95 med Peter Bexell

Videofilmer

Ruth, Förlaget Åsnan, Rörvik 1988

Jul med Eva Spångberg, Förlaget Åsnan, Stockaryd 1990

Och de kände igen honom, Förlaget Åsnan, Stockaryd 1994

Otryckta källor

Lund

Lunds universitets kyrkohistoriska arkiv (LUKA)

LUKA 21, Kyrklig sed 1986, fråga 103

Hos författaren

Spångberg, Eva, *Den religiösa konstens särart*, manuskript (fotokopia), [1961]

Spångberg, Eva, *Översikt över krucifixens utvecklingshistoria, m m*, manuskript (fotokopia), u å

Tryckta källor och litteratur

- Alm, Nina
1993 "En plats att vänta in sin själ." *ICA kuriren* 1995:47, s 22f
- Alpin, Carolina
1993 "En unik förkunnarska i vår tid." *Ute och hemma julen* 1993, s 28-30
- Andersson, Lotten
1992 "Eva ville leva ensam med Gud - men hennes torp blev turisternas andliga rastplats." *Budbäraren* sommarnummer 1992, s 6f
- Beskow, Per
1991 *Maria i kult, konst, vision*. Delsbo
- Dahlby, Frithiof
1963 *De heliga tecknens hemlighet*. Stockholm
- Grahn, Daniel
1994 "Eva firar jul med krubban i hjärtat." *Petrus*, 1994:51, s 26f
- Hanski, Anna-Lisa
1994 *Bildens funktion att närvarogöra det gudomliga*.
Lunds Universitet, Teologiska Institutionen/Högskolan i Jönköping,
(stencilmaterial)
- Halldorf, Peter
1993 *Jungfrumark - en modern pilgrims färd mot sina rötter*. Allingsås,
Skellefteå
- Jepsson, Jörgen
1993 "En folkbildare i Franciskus fotspår." *SKS Pressen* 1993:3, s 6f
- Jonsson, Gunvor
1994 *Eva Spångbergs andliga utveckling*.
Lunds Universitet, Teologiska Institutionen/Högskolan i Jönköping,
(stencilmaterial)
- Leuf, Lennart
1995 "Tron är mer än terapi." *Svenska kyrkans tidning* 1995:44, s 11
- Lundberg, Lars Åke
1995 "Radions andakter och förkunnelsens kris." *Svenska kyrkans tidning*
1995:51/52, s 11
- Lunds stiftsbok
1995 *Lunds stiftsbok 1995/1996*. Lund
- Nilsson, Leif
1993 "Stig in i Bibeln hos Eva i Hjälmseeryd." *Senior Posten* 1993:3, s 6f
- Niskanen, Leena
1993 "Träsnidaren Eva Spångbergs livsuppgift: Att förkunna i ord och trä." *Värnamo Nyheter* 5/1-93, s 7
- Petersson, Thomas
1992 "Eva gör julevangeliet begripligt." *Evangelii härold* julnummer 1992, s 2-5

- Redin, Jan
1975 "Vad vill vi - XIX Soldalium Sancti Sigfidi" i *Växjö stifts Hembygdskalender 1975*, s 126-133. Växjö
- Sandahl, Dag
u å *Två Systrars Kapell - Norrliden Kalmar*. Kalmar
- Spångberg, Eva
1982 "Julkrubban" i Öjvind Sjöholm (red), *Uppsala domkyrka*, s 160f. Uppsala
- 1990 a *Det är fint att vara gammal*. Stockaryd
- 1990 b *Templet - himmelrikets port*. Stockaryd
- 1991 a *Glasfönstret - om Ruth - Ett åldrande i senil demens*. Stockaryd
- 1991 b *Jag - en åsna*. Stockaryd
- 1991 c *The Ostained glass window - the story of Ruth - growing old in a state of senile dementia*. Stockaryd
- 1992 a *I dina händer*. Stockaryd
- 1992 b *Med en åsnas ögon - Tre legender*. Stockaryd
- 1992 c "Altarkorset" i Ingvar Hector (red), *Bildbibeln i Gamla Hjelmserids kyrka*, s 29-37. [Stockaryd]
- 1993 a *70 år med Jesus*. [Stockaryd]
- 1993 b *Med bildhuggarjärn och klubba bön och meditation*. Stockaryd
- 1994 a *Brevet - Till Dig som är anhörig till en demenssjuk*. Stockaryd
- 1994 b *Att gå mot strömmen och finna källan*. Stockaryd
- 1994 c *Var frimodig och oförfärad*. Stockaryd
- 1994 d "Den saliga förenklingen - och den farliga." *Pilgrim*, 1994:2, s 12-17
- 1995 a "Hur såg Petrus egentligen ut?" *Petrus* 1995:23, s 12
- 1995 b "Skratt vid fel tillfälle." *Petrus* 1995:28, s 10
- Strandberg, John
1995 " 'Det finns ett sug efter Maria' - Eva Spångberg hittar motiven inuti stocken." *Svenska Journalen* 1995:18, s 12-14
- Stenberg, Ragnar
1976 *Skäfthammars kyrka - Upplands kyrkor -36*. Uppsala
- Söderberg, Monnica
1992 "Åsnelund - en ny oas hos Eva Spångberg." *Svenska Posten* 29/5-92, s 5
- Zetterström, Jelena
1995 "Medeltida träskulptur avhandlad." *Sydsvenska dagbladet* 25/10-95, C3

Tidning

Nordvästra Skånes tidningar 28/1-95, s 1, 15

Till
Kyrkoherden i

I mitt examensarbete inom Kyrko- och samfundsvetenskap vid Teologiska institutionen, Lunds universitet, ämnar jag göra en dokumentation kring *Eva Spångbergs* konst.
Jag har valt att begränsa mig till de träskulpturer som finns i Svenska kyrkans lokaler i Växjö stift.
För att möjliggöra detta arbete är jag i *behov av att Ni besvarar* denna enkät och *sänder* den till mig före fredagen den 29 sept.

1. Finns det någon/några träskulpturer av Eva Spångberg i gudstjänstrum/andra lokaler i ert pastorat? (Gäller även de eventuella lokaler inom ert pastorat som används av stiftet/kontraktet.)

- Nej
- Ja

Om *ja* -var vänlig och fyll i följande uppgifter, (fortsätt på baksidan/lösblad om mer utrymme behövs).

Om flera konstverk finns, kan uppgifterna hållas isär genom att skulpturerna betecknas med olika bokstäver.

- 2. Beskriv skulpturen. Bifoga gärna fotografi.....
.....
.....
.....
.....
- 3. I vilken lokal finns skulpturen och var i lokalen är den placerad (t.ex. i kyrkans gudstjänstrum på väggen i koret, i församlingshemmets ungdomslokal)?.....
.....
.....
- 4. Vilket år är skulpturen införskaffad?.....
.....
- 5. Vem har bestämt motivet, fick konstnären "fria händer"?.....
.....
- 6. Vem tog initiativet till beställningen av skulpturen?.....
.....
- 7. Vem stod för kostnaderna?.....
.....
- 8. Används skulpturen i församlingsarbetet? I så fall på vilket sätt?.....
.....
.....

Tack på förhand!
Med vänlig hälsning

Calle Jensen

Adress:Calle Jensen, Parternas gr. 31, 226 47 LUND

PRESSMEDDELANDE

1993-11-01

Bilaga 2

SKS kulturpris 1993 till konstnären Eva Spångberg

Sveriges Kyrkliga Studieförbund, SKS, har beslutat att tilldela 1993 års kulturpris till konstnären Eva Spångberg.

Eva Spångberg är född 1923 och bosatt i Gamla Hjelmeseryd i Småland. Hon var fram till 1969 ämneslärare vid Graffmanska skolan i Växjö och är därefter verksam som fri konstnär.

Med träsnideri som specialitet har hon utfört krucifix, altarskåp och Mariabilder i ett stort antal kyrkor på skilda håll i landet. Hennes på en gång sakrala och realistiska figurer framställs i närmast naivistisk stil. Genom ett konstnärskap som är präglad av stor teologisk kunskap, har hon givit ett påtagligt förnyande bidrag till svensk kyrkokonst.

Eva Spångberg har sedan 1950-talet varit knuten till Hjelmserys-stiftelsen utanför Sävsjö i Småland. I anslutning till sitt hem i Gamla Hjelmeseryd har hon i naturen byggt upp ett omfattande bibliskt landskap med snidade figurer och levande djur.

Anläggningen har blivit Sävsjö kommuns största sevärdhet för turister. Eva Spångberg tar där dagligen och utan kommersiella intressen emot besöksgrupper i alla åldrar. Genom sin inlevelsefulla demonstration ger hon sakkunnig undervisning i biblisk historia och kristen tro.

Genom sin strävan att på ett pedagogiskt sätt framställa Bibelns centrala budskap också för barn har hon väckt uppmärksamhet med sina julkrubbor och påsklandskap i olika kyrkor. Mest känd är måhända den serie av kyrkoårsscener som hon snidat till Uppsala domkyrka.












Såsom skapare av såväl god kyrkokonst som det unika bibliska kulturlandskapet och såsom självständig och iderik folkbildare har Eva Spångberg gjort en unik kulturinsats.

SKS kulturpris består av en prissumma om 10 000 kronor samt ett konstverk. I år en ikon av konstnären Elsa Katarina Stenberg. Pristagaren ska ha gjort en för den kristna folkbildningen och/veller kulturen i landet betydelsefull insats. Priset kommer att delas ut i samband med SKS förbundsstämma i Västerås 9-10 december 1993.

För vidare information,
kontakta SKS förbundsrektor Karl-Göran Linzander, tel. 08-698 44 50.

Karta över


VÄXJÖ STIFT

-  Stiftsgräns
-  Länsgrens
-  Kommungrens
-  NYBRO Kommunnamn
-  Församlingsgräns
-  Församlingsnamn
-  Församlingskyrka
-  Kontraksgräns
-  Kontraksnamn
-  Pastoratsgräns
-  Pastoratsnamn

VÄXJÖ: Växjö domkyrkoförsamlings pastorat
Teleborgs pastorat
Skogsläckans pastorat
Växjö Maria pastorat

KALMAR: Kalmar domkyrkoförsamlings pastorat
Kalmar domkyrkoförsamling
Kalmar S:t Johannes
Heliga korsst
S:t Birgitta
Två Systrar

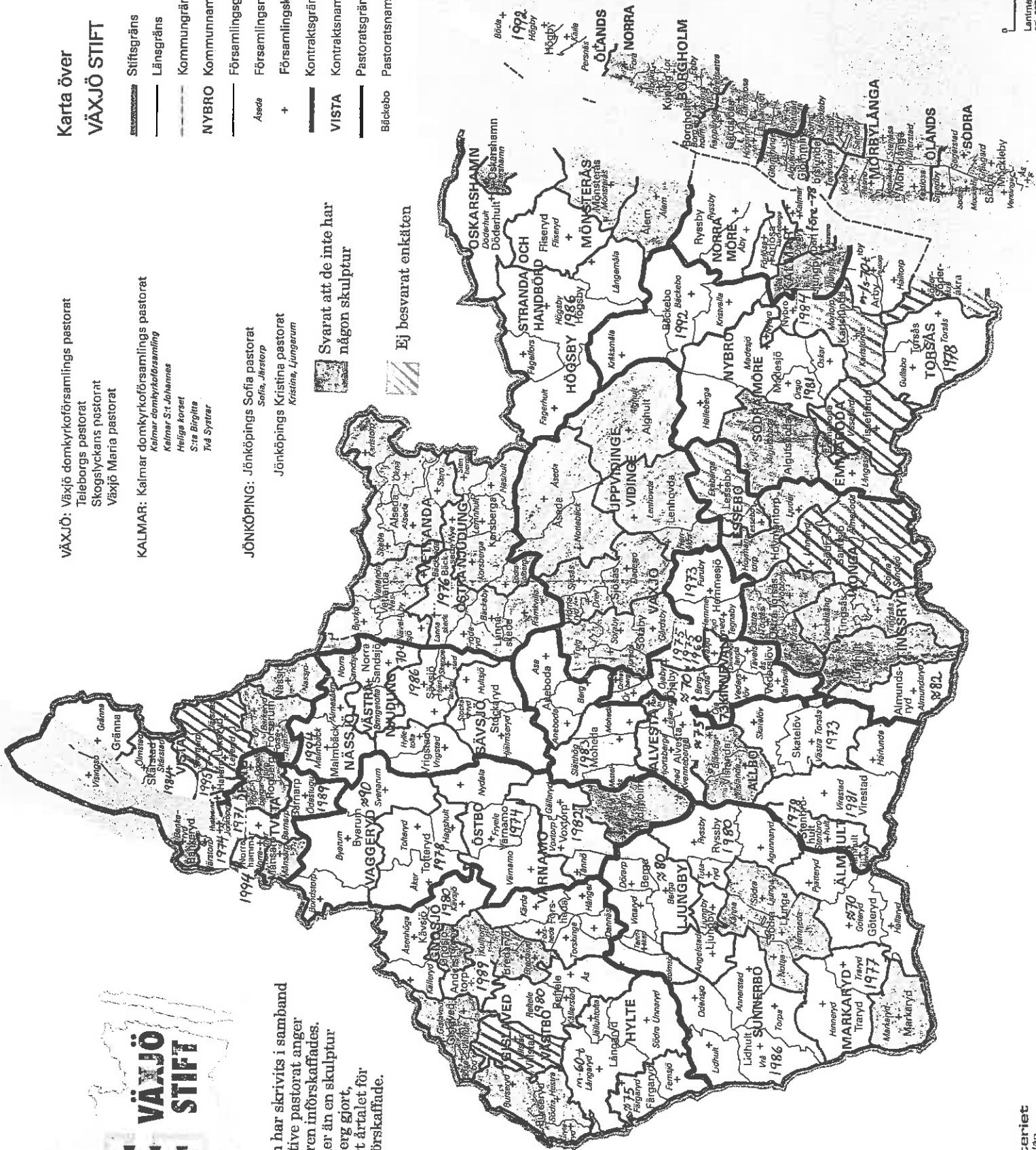
JÖNKÖPING: Jönköpings Sofia pastorat
Sofia, Järstorp
Jönköpings Kristina pastorat
Kristina, Ljungerum

 Svarat att de inte har någon skulptur

 Ej besvarat enkäten

VÄXJÖ STIFT

Årtalet som har skrivits i samband med respektive pastorat anger när skulpturen införskaffades. Finns där mer än en skulptur som Spångberg gjort, anges enbart årtalet för den först införskaffade.





Konsthistoriskt anknyter detta krucifix till tiden före 1200-talet, då man framställde Kristus som segrare, såsom den gudomlige Konungen och Herren. Det är därför han är framställd med krona på sitt huvud och stående på korset, inte hängande. Armarnas lutning nedåt vill understryka just att han står och med den öppna famnen välsignar och inbjuder till himmelriket. Den kraftiga glorian betecknar himmelriket, där Kristus är konung. Hans rike är icke av denna världen. Men han har med sina fötter gått på jorden. De breda fötterna vill leda tanken till den korta tid då Mästaren gick härnere och sökte upp de förlorade och förkunnade evangelium för dem. Hela den kraftiga, något förkortade krop-

pen vill uttrycka kamp och styrka. Kristus kämpar för att föra jordbundna människor genom en rätt omvändelse in i himmelriket. Kristusbildens blick är riktad uppåt. "Haven edert sinne vänt till det som är därovan, icke till det som är på jorden," Kol. 3:2.

I Jesajas bok kap. 63 frågas: "Varför är din dräkt så röd?" Svar: Han i den röda fotsida klädnaden är en mästare till att frälsa. Den röda färgen påminner om att Jesu blod renar från all synd. (De svarta märkena i klädnaden betecknar synden som överskyles med Jesu blod.) Den röda färgen är också konungslighetens symbol. Därför bär Kristus den röda färgen i sin härlighet, Upp. 19:13,16.

Både händer och fötter sträcker sig utanför glorian (himmelriket). Det är ett uttryck för Kristi kallande och uppsökande verk. Samtidigt vill händerna och fötterna säga till den som ser krucifixet: "Det är du som nu skall vara Kristi händer och fötter. Du skall tjäna i din Herres efterföljd i diakoni och mission."

Den sick-sack-formade bården på klädnaden är en symbol för jordelivets villkor. Ibland får vi vara på förklaringsbergets höjd men strax därefter är vi nere i lidandets dal. Bården säger: "När du står på lyckans krön så tänk: det går snart över. Och när misströstan kommer över dig så tänk också då: det går snart över." Men i himmelen är ingen växling av ljus och mörker. Där är Kristus själv i ljuset, Upp. 21:23. Han är solen som ständigt lyser.

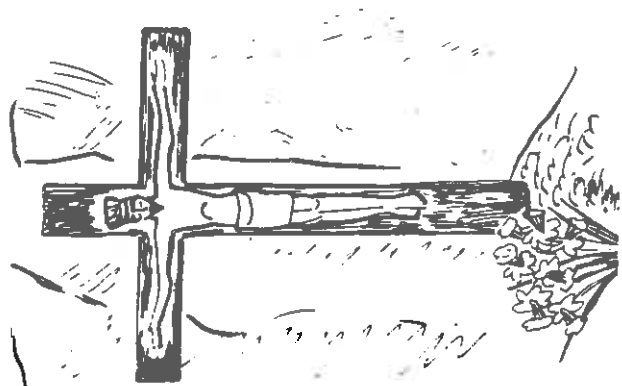
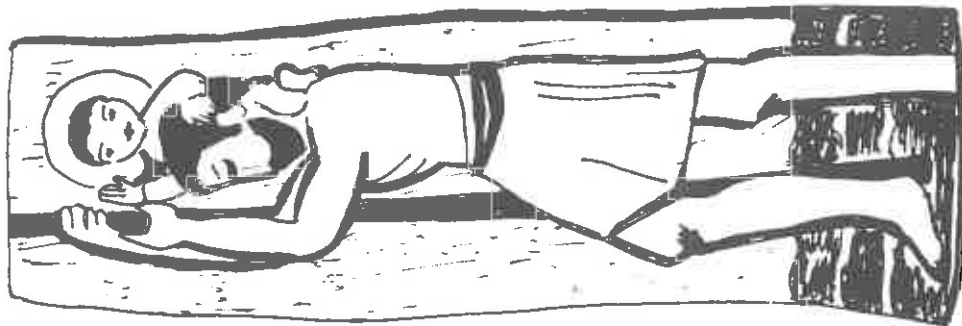
På glorian baksida står de grekiska bokstäverna IC XC NI KA. Det betyder JESUS (IC) KRISTUS (XC) SEGRAR (NIKA).

När du står framför tempelklippan ser du en Kristusbild där Kristus har krona på huvudet. Han sträcker ut armarna som en öppen famn. Korset är ett uttryck för Guds kärlek. På klippans krön är Golgata. Till vänster därom är den tomma graven och vid sidan om den himmelsfärden.

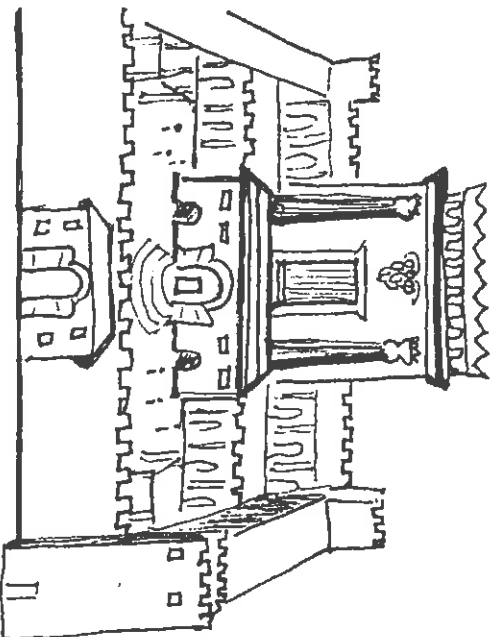
Om du fortsätter att gå till vänster nedanför klippan (gå bara på grusgångarna) kommer du till Nasaret med synagogan i centrum och Jesus och Josef i snickarverkstan mm. Fortsätt bakom klippan och du finner profeten Elia i tre scener och Abraham och Isak också i tre scener. Se särskilt på Abraham i den mellersta scenen. Han håller kniven mot Isak men ser på Jesus på korset. Det var inte Abrahams son som skulle offras utan Guds Son. "Sålskade Gud världen att han utgav sin enfödde son." På Moria berg, där Abraham skulle ha offrat sin son, byggdes templet i sinom tid.

*Välkommen att ta del av allt detta hälsar
Eva Spångberg*

Björkelund
570 02 STOCKARYD
Tel. 0382-250 47



TILL BESÖKARE PÅ BJÖRKE LUND



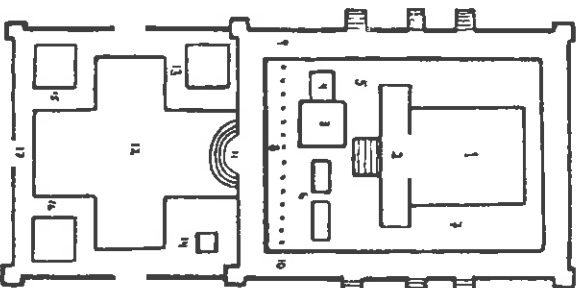
och på så sätt tjänade han Jesus.

Jag som bor här i stugan vid vägen heter Eva Spångberg och vill också tjäna Jesus. Jag är träsnidare och har bött här sedan 1979. När jag flyttade hit hade jag med mig min svårt senildementa mor. Vi behövde hjälp och fick sådan genom människor som annars hade suttit i våra parker och druckit öl. De fick nu komma

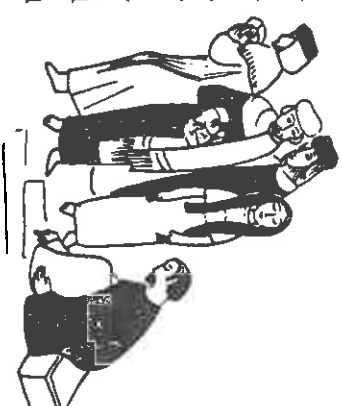
hit och vara här mot att de hjälpte till. Det är de som har hjälpt mig att bygga upp det du kan se här.

Vi börjar med modellen av Jerusalem's tempel. Jag har gjort figurer i trä som berättar om det som inträffade på tempelområdet på Jesu tid.

Om du kommit från Jönköpingshället på riksväg 30 till Björkelund har du sett träreliefen som föreställer S. Kristoffer på husets gavel. Legenderna berättar om honom att han hjälpte människor över en flod,



1. Helgedomen
2. Förhallen
3. Brännoffersaltaret
4. Rampen
5. Vattenkarlet
6. Slaktplatsen
7. Inre gården, prästernas
8. Männens förgård
9. Rummet av huggen sten
10. Eldens rum
11. Nikanorporten
12. Kvinornas förgård
13. Oljeförådet
14. De spetsåskas plats
15. Nasirernas plats
16. Vedförådet
17. Sköna porten



Bilden här visar Jesus och äktenskapsbryterskan. Jesus sa till dem som anklagade henne: "Den som är utan skuld kan kasta den första stenen på henne." Det blev inga stenar kastade. Den figurgruppen och många andra finner du i Arken, samlingsalen på gården. Om du tittar in där kanske du själv kan känna igen följande grupper:

Jesus fram bäres i templet

Jesus vid tolv års ålder i templet

Jesus och barnen som lovsjunger

Musikanter som spelar

Översteprästen

Jesus som driver ut dem som säljer och köper djur

Ånkans skärv

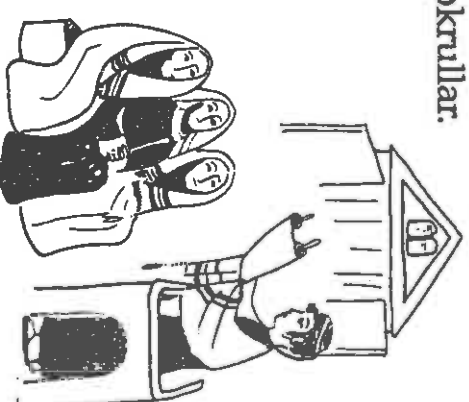
Fartseen och publikanen

Den lame vid Sköna porten

Du kan också se en enkel modell av en synagoga, judiska böneremmar, böneschalar och bokrullar.

En utförligare beskrivning av templet och figurgrupperna finns i häftet "Templet - himmelrikets port" (20 :-).

I Arken kan du också se mitt första krucifix (den lidande Frälsaren i grågrön färg), mina verktyg och arbeten som ska fullbordas.



Bildbehandlingen har inte fungerat som planerat. Bildkvaliteten försämras dessutom vid kopiering. För att öka möjligheterna att urskilja motivet, har några konturer förstärkts med svarta linjer, (bild 3-5).



Bild 1
"Ikonmålning"
Björkelund
G:a Hjälmteryd



Bild 2 Altarskåp, Överlida kyrka



Bild 4 Mariaskulptur
Mariakyrkan, Ljungby pastorat

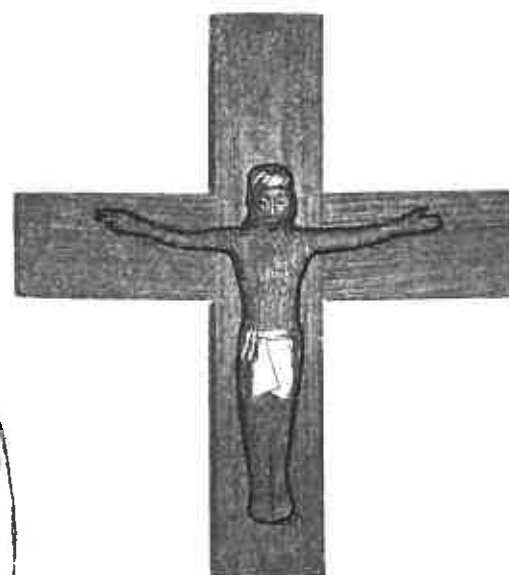


Bild 5
Lidandeskrucifix
Växjö domkyrka

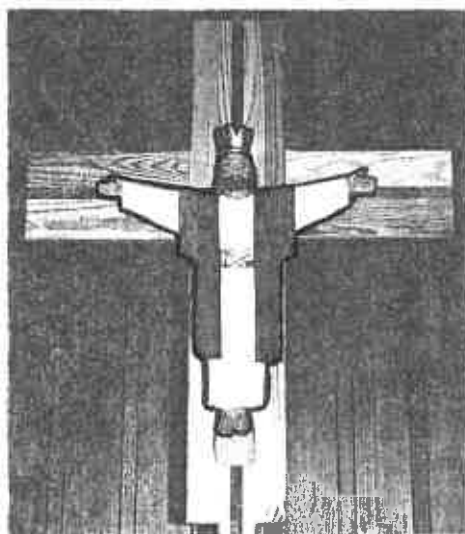


Bild 3 Segerkrucifix
Mariakyrkan, Ljungby pastorat



Bild 6 Julkrubba, Vadstena klosterkyrka



Bild 7 Omslagsbilden på skriften
70 år med Jesus. En avbildning av
altartavlan i Skåfthammars kyrka.